

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ**

До захисту допустити:

Завідувач кафедри



Іванець Т.М.

«20» грудня 2023р.

**«СОЦІАЛЬНОАДАПТАЦІЙНІ ПРАКТИКИ ВИМУШЕНИХ
ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ІЗ УКРАЇНИ ЗАКОРДОНОМ (НА ПРИКЛАДІ ФРН)»**

Кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти

другого (магістерського) рівня

вищої освіти

освітньо-професійної програми

«Врегулювання конфліктів і
медіація»

Паскевич Орини Володимирівни

Науковий керівник:

Зубченко Олександр Сергійович,

кандидат соціологічних наук,

доцент кафедри

Рецензент:

Ігрушко Анастасія Юріївна,

кандидат соціологічних наук,

доцент, доцент кафедри соціології

та соціальної роботи, Класичний

приватний університет

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою відмінно 100А

Секретар ЕК 

«20»січня 2023 р.

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. АДАПТАЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ПРОЦЕС	7
1.1. Соціальна адаптація: поняття та сутність	7
1.2. Теоретико-методологічні аспекти дослідження соціальної адаптації... 17	
1.3. Виміри соціальної адаптації	21
Висновок до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. УКРАЇНСЬКІ БІЖЕНЦІ У ФРН	30
2.1. Загальна характеристика українських біженців у Німеччині	30
2.2. Соціально адаптаційні практики українських біженців у Німеччині 38	
Висновок до розділу 2	48
РОЗДІЛ 3. ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК СОЦІАЛЬНО-АДАПТАЦІЙНА ПРАКТИКА (за матеріалами емпіричного дослідження).. 49	
Висновок до розділу 3	60
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Актуальність теми. Війна в Україні, призвела до того, що значна кількість біженців шукають притулку в Європі. Основна причина війни є комплексною, серед факторів – політична нестабільність, економічна боротьба та напруженість між Україною та Росією. Внаслідок збройного нападу мільйони українців були змушені залишити свої домівки та шукати притулку в сусідніх країнах, зокрема Німеччині.

Станом на червень 2023 року в Європі зареєстровано майже 6 мільйонів українських біженців, з них півтора мільйона – у Польщі. Проблеми, з якими стикаються ці біженці, численні, включаючи мовні бар'єри, труднощі з пошуком роботи та відсутність доступу до основних потреб, таких як житло та медичне обслуговування. У відповідь на кризу Європейський Союз імплементував Директиву про тимчасовий захист, яка містить правила, які допомагають регулювати приплив біженців і надають допомогу тим, хто її потребує. Однак імплементация цих правил не обійшлася без труднощів, і багато українських біженців продовжують боротися з адаптацією до нового життя в Європі.

Незважаючи на виклики, з якими стикаються українські біженці в Європі, є також багато прикладів успішної соціальної адаптації. Наприклад, у Німеччині існують численні групи підтримки та організації, які надають допомогу українським біженцям, включаючи юридичну допомогу, мовні курси та програми професійного навчання. Крім того, Європейська Комісія підкреслила важливість сприяння соціальному залученню та інтеграції біженців, зосереджуючись на забезпеченні доступу до освіти, охорони здоров'я та інших основних послуг. Впроваджуючи ці заходи та підтримуючи соціальну адаптацію українських біженців у Європі, можна пом'якшити виклики та створити шлях для успішної інтеграції в їхні нові громади.

Об'єктом дослідження є українські біженці в Німеччині.

Предметом дослідження є соціально-адаптаційні практики українських біженців в Німеччині.

Мета даного дослідження - дослідити соціально-адаптаційні практики українських біженців в Німеччині.

Завдання дослідження:

1. Описати поняття та сутність соціальної адаптації;
2. Проаналізувати теоретико-методологічні аспекти дослідження соціальної адаптації;
3. Визначити виміри соціальної адаптації;
4. Надати загальну характеристику українських біженців у Німеччині;
5. Вивчити соціально-адаптаційні практики українських біженців у ФРН;
6. Провести на конкретному емпіричному матеріалі розгорнутий аналіз форм і способів соціальної адаптації українських біженців в Німеччині.

Огляд літератури та джерел. Інтерес до проблем соціальної та культурної адаптації ми можемо спостерігати у працях багатьох зарубіжних дослідників. Першопроходцем у цьому напрямі був О.Конт з його ідеями про спосіб дій та спосіб роздуму (коли, говориш вже німецькою, але думаєш ще українською). Г. Спенсер трактував адаптацію як кооперацію, вміння окремих індивідів знаходити своє місце у соціальному чи виробничому процесі (перші 200 слів, що допомагають влаштуватися на роботу) [52], а М.Вебер розглядав її як невід'ємний елемент загальної раціоналізації (при отриманні громадянства треба складати іспит на знання державної мови, щоб соціальні дії за твоєї участі були максимально ефективними) [7].

Представники Чиказької школи соціології У.Томас та Ф.Знанецький у відомій роботі «Польський селянин у Європі та США» переконливо доводять, що соціальна адаптація відбувається через засвоєння соціального досвіду та переживання людиною соціальних цінностей, які є значущим для його оточення. І дійсно, як відомо, один із найкращих способів засвоїти мову

– це постійна розмовна практика, а стимул до її вивчення – можливість професійного зростання, підвищення соціального статусу чи особистісного самоствердження [31]. У своїй знаменитій формулі AGIL Т. Парсонс наголошує на важливій ролі адаптації у відтворенні суспільної структури через єдину для всіх систему значень та смислів. Чим більше ми розуміємо мову – тим краще розбираємося у суспільстві, в якому опинилися.

Соціокультурні та соціально-психологічні аспекти соціальної адаптації стали предметом наукового пошуку українських дослідників – В.Плюща (соціокультурна адаптація мігрантів) [36], А. Лобанової (феномен соціальної мімікрії) [26], А.Камбура (введення до цієї проблематики соціальних працівників) [21], О.Злобіної (життєві стратегії особистості у кризовому суспільстві) [17]. І.Галецької (психологічні аспекти соціальної адаптації) [9], Н.Ходорівської (адаптаційні ресурси людини у повсякденному житті) [57] та багатьох інших авторів, що працювали як над розробкою власних концепцій, так і над узагальненням зарубіжного та вітчизняного досвіду. Також у кваліфікаційній роботі використовувалися дані відкритого доступу з мережі Інтернет.

Методологія дослідження: У роботі було використано такі методи дослідження: загальнологічні - аналіз, порівняння, систематизація та узагальнення наукової літератури з проблематики дослідження; емпіричні – метод включеного спостереження, роздаткового анкетування та інтерв'ю серед українських біженців у ФРН.

Дослідження було виконане на базі Лабораторії соціологічних досліджень МДУ в рамках наукової теми кафедри філософії та соціології «Сучасні аспекти соціокультурної трансформації українського суспільства» (номер державної реєстрації в УкрІНТЕІ №0120U105365).

Апробація результатів роботи. Паскевич О.В., Зубченко О.С. Вивчення німецької мови як інструмент соціальної адаптації українських біженців за кордоном. Вісник МДУ, 2023. Вип. 25. С. 116-125.Паскевич О.В.

Вивчення німецької мови як інструмент соціальної адаптації українських біженців за кордоном. Збірник матеріалів XIII Львівського соціологічного форуму (Львів, 5 квітня 2023) / за ред. Д. Філосо. Н., члена-кореспондента НАН України В. П. Мельника. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2023. – С. 299-301.

Наукова новизна: вперше проаналізовано роль і місце мовних практик у соціальній адаптації українських біженців в країнах Європи; дістало подальшого розвитку положення про позитивний вплив залученості до іншокультурних соціальних та інформаційних спільнот на рівень оволодіння мовою країни перебування; розширено розуміння вимірів соціальної адаптації в іншокультурному середовищі; надано характеристику становища українських біженців у ФРН, окреслено форми та способи їхньої соціальної адаптації.

Гіпотеза дослідження: високий рівень оволодіння мовою країни перебування сприяє активнішій інтеграції українських біженців до німецького суспільства, формуванню нових соціальних зв'язків, подоланню культурного шоку та становленню нової ідентичності.

Практична значущість: Результати дослідження будуть корисні для громадських організацій, державних структур та інших зацікавлених сторін, які працюють у сфері міграції та соціальної інтеграції біженців у ФРН. Надані рекомендації можуть слугувати основою для підготовки державних та регіональних програм, громадських ініціатив щодо соціальної та культурної адаптації українських біженців.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, в якому обґрунтовано актуальність та значення дослідження, першого розділу, у якому описано адаптацію як соціальний процес, другого розділу, у якому описана характеристика українських біженців в Німеччині, третього розділу, у якому представлені результати анкетування, проведеного автором, та їхній аналіз, загальних висновків до роботи та додатків.

РОЗДІЛ 1. АДАПТАЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

1.1. Соціальна адаптація: поняття та сутність

Соціальна адаптація є важливим концептом, який вивчається у багатьох галузях наук, таких як психологія, соціологія, антропологія та інші. Вона відображає здатність індивіда або групи адаптуватися до соціального середовища, в якому вони функціонують. Соціальна адаптація є необхідною для успішного взаємодії з оточуючими та досягненням балансу між особистими потребами та вимогами соціального оточення.

Основна суть соціальної адаптації полягає в здатності людини пристосовуватися до різних соціальних ситуацій, включаючи взаємодію з іншими людьми, усвідомлення соціальних норм, цінностей та культурних традицій. Вона також відображає здатність індивіда впоратися з викликами та стресовими ситуаціями, що виникають у процесі взаємодії з оточуючим середовищем.

Соціальна адаптація включає в себе навчання та адаптацію до нових ситуацій, розвиток соціальних навичок, уміння побудувати взаємини з іншими людьми, а також здатність розуміти та впроваджувати соціальні норми. Вона є процесом взаємодії між особистістю та соціальним середовищем, що дозволяє індивіду впоратися зі змінами та викликами, що виникають у суспільстві.

Сутність соціальної адаптації полягає в здатності індивіда або групи до ефективного функціонування в соціумі, здійснення соціально-психологічної адаптації до різних ситуацій, сприйняття та впровадження соціальних норм і цінностей, а також в усвідомленні та прийнятті культурних цінностей та традицій. Вона визначає спосіб, яким індивід або група інтегрується в

соціальне середовище, реалізовує свої потреби та досягає гармонії у взаєминах з оточуючими [6,с.92].

Проблематика формування соціальної адаптації особистості є важливим аспектом, оскільки вона безпосередньо впливає на життя індивіда, його сприйняття навколишнього світу та ставлення до нього. Розуміння теоретико-методологічних засад процесу соціальної адаптації є критичним для розкриття сутності цього феномену. Метою даної роботи є вивчення змісту та функцій процесу соціальної адаптації та його впливу на індивіда у соціальному оточенні.

Термін "адаптація" виходить за межі природничо-наукових досліджень і має широке застосування у гуманітарних науках. Він розглядається як механізм пристосування, який виник унаслідок довготривалої еволюції і дозволяє організмам адаптуватися до змінюючихся умов середовища. Структура і функції соціальної адаптації базуються на досягненні рівноваги між індивідом та його соціальним оточенням, взаємодії та взаємозв'язку між ними. Важливою є також роль адаптації у підтриманні балансу між впливом організму на оточення та його реакцією на ці впливи.

Соціальна адаптація в контексті соціології вимагає більш широкого розуміння, що виходить за межі примітивного біологічного підходу. Вона передбачає взаємодію особистості з соціальним середовищем під час соціального функціонування, що відбувається в умовах постійних змін. Соціальна адаптація розглядається як процес, який включає в себе взаємодію між індивідами та їх соціальним середовищем, де обидві сторони взаємодії піддаються впливу та змінам у результаті цього процесу. Згідно з цією концепцією, соціальна адаптація сприяє пристосуванню індивідів (або груп) до нових умов та діяльності, пов'язаних зі зміною їх соціального статусу.

У вивченні історії терміна "адаптація" у наукових дослідженнях виділяється друга половина XVIII століття, коли німецький фізіолог Г. Ауберт вперше використав його для пояснення адаптаційного явища в

чутливості зорових або слухових органів до достатньої стимуляції. Саме адаптаційні механізми дозволяють організму стати стійким до різких температурних коливань, гіпоксії, стресових ситуацій та інших негативних впливів навколишнього середовища. У сучасному розумінні термін "адаптація" визнаний і широко використовується як теоретична категорія в психології та соціально-педагогічних дослідженнях.

Жан Піаже аналізує сутність поняття "адаптація" як особливий спосіб функціонування організму, що пронизує всі сфери життя та складається з чергування процесів адаптації та акультурації. Перший з них базується на властивостях зовнішнього середовища, а інші компоненти залежать від специфіки цього середовища.

При дослідженні поняття соціальної адаптації, її змісту та особливостей, вітчизняні дослідники розробляють різноманітні погляди на це поняття. Наприклад, депутат Лукашевич І. І. Мигович вбачає соціальну адаптацію як процес розвитку та освоєння індивідами соціальних відносин, норм поведінки та систем цінностей, що змінюються під впливом матеріальної та духовної складових середовища конкретного суспільства.

У свою чергу, Є. Н. Борискін та М. А. Єрмолаєнко розглядають соціальну адаптацію як процес освоєння індивідом соціального досвіду, що представляє ціле суспільство та мікросередовище, до якого він належить. Деякі вчені, такі як П.Н. Федосєєв та І.М. Милославова, підкреслюють адаптивну практику, яка передбачає адаптацію та пристосування індивідів та груп до змінюються умов соціального життя та трансформації суспільного оточення відповідно до їхніх потреб. Інші, наприклад, М. А. Шабанова, розглядають соціальну адаптацію як взаємодію між особистістю та значними змінами у соціальному середовищі, де обидва боки взаємодії враховують вимоги та очікування один одного [16,с.118].

Історичні дані свідчать, що життя людини завжди переповнене процесом адаптації до змінюваного навколишнього середовища. Соціальна

адаптація, зокрема, визначається як процес інтеграції особистості у суспільство, розвиток самосвідомості, рольової поведінки, самоконтролю та налагодження соціальних зв'язків. Сутність психологічної адаптації полягає в адаптації особистості до вимог суспільства шляхом узгодження власних цінностей та переконань з соціальними нормами. Цей процес спрямований на збереження та формування оптимального балансу між особистістю та її навколишнім середовищем, як теперішнім, так і майбутнім. Результативність адаптації суттєво залежить від особливостей та доступності індивідуальних ресурсів, а також адекватності та ефективності стратегій їхнього використання: здатність до адаптації є інстинктом життя та набутими навичками.

Спрощено кажучи, соціальна адаптація пронизує життя людей, є безперервним процесом та узгоджується зі змінами, що відбуваються в суспільстві. Проте це не означає, що адаптація завжди має бути статичною. Час від часу соціальна реальність зазнає різноманітних змін: іноді вони настають раптово, іноді - поступово, але завжди вносять певні корективи у суспільний прогрес. Тому соціальна адаптація відображає інтермітентний характер, який визначається періодами підвищеної та зниженої інтенсивності відповідно до соціальної активності.

Соціальна адаптація і соціальні зміни в суспільстві взаємодіють в двосторонньому процесі, відзначають І. І. Мигович, М. П. Лукашевич та інші. Цей процес також впливає на хід соціальних змін. Повне розуміння природи та механізму соціальної адаптації та наукового управління цим процесом може сприяти активізації інновацій у соціальній реальності, у порівнянні з безладним процесом адаптації до нових явищ.

У дослідженні різних концептуальних підходів до природи та процесу соціальної адаптації помічено, що крім безперервності, іншою ключовою характеристикою є її прив'язаність до діяльності особистості, такій як праця, навчання, спілкування, творчість. Ці характеристики взаємодіють, взаємно

обмежують одна одну та визначають одна одну. Ця взаємодія характеризується специфічною динамікою, де процес адаптації приводить до появи нових елементів у ситуації. На їхній тлі, підтримка потреб в конкретній діяльності та навчанні є визначальними моментами для стимулювання соціальної адаптації і підтримки життєвого розвитку особистості.

Сучасні соціальні зміни в суспільстві вимагають від особистості відповідних змін і пристосувань для ефективного функціонування. Ці зміни в соціальному середовищі спричиняють різноманітні потреби та впливають на адаптаційні процеси. Саме ці взаємозв'язки формують основу адаптивної діяльності особистості, яка активно реагує на соціальні зміни, структурує свої адаптаційні потреби та визначає стратегії взаємодії з оточуючим середовищем. У процесі такої адаптивної діяльності важливою є взаємодія особистості з новими умовами, знаннями, а також емоційними та соціальними аспектами змін.

Розуміння соціальної адаптації як складного процесу взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів дозволяє розглядати її як динамічний процес, де особистісні характеристики і зовнішні обставини взаємодіють та взаємозалежні. Це відкриває широкі можливості для адаптації особистості до соціального середовища та розвитку її потенціалу. Біологічні властивості та стан організму також впливають на адаптаційні процеси, допомагаючи особистості успішно впоратися з викликами соціальних змін та досягти ефективного соціального функціонування.

Отже, варто зазначити, що хоча біологічні чинники можуть впливати на адаптацію особистості, вони не визначають її повністю. Людська адаптація ґрунтується на складному спілкуванні між біологічними, психологічними та соціальними факторами. Цей взаємозв'язок дозволяє людині взаємодіяти з соціальним оточенням і ефективно впоратися з викликами, що виникають.

Наукове розуміння соціальної адаптації, враховуючи її комплексний характер, підкреслює важливість взаємозв'язку між індивідом та соціальним середовищем. Такий підхід сприяє глибокому розумінню складності адаптаційних процесів та можливості впливу на них. При цьому, слід зазначити, що визначення соціальної адаптації як лише взаємодії з соціальним середовищем є досить обмеженим, оскільки цей процес має багатогранну природу та заснований на різних аспектах взаємодії особистості з оточуючим світом.

Таким чином, для повного розуміння соціальної адаптації необхідно враховувати не лише біологічні чинники, а й психологічні та соціальні аспекти, що впливають на цей процес. Це дозволить отримати комплексне уявлення про роль адаптації в житті особистості та її взаємодії з навколишнім світом [28,с.258].

Фактично, внутрішня організація людського організму є фундаментом для формування психологічних і соціальних аспектів діяльності особистості, зокрема її адаптивної поведінки. Біологічна адаптація, у свою чергу, може відбуватися під впливом генетичних механізмів, підсилюючи психологічні аспекти, або формуватися завдяки психологічній адаптації в процесі відповідного пристосування. Обидва цих адаптивних процеси, що визначаються соціальною реальністю, можна назвати відповідно "соціобіологічними" та "соціопсихологічними". У цьому контексті обидва адаптивних явища, визначені соціальними умовами, отримують соціальні атрибути.

Проте, як показує аналіз соціально-педагогічної та психологічної літератури, взаємодія біологічних, психологічних та соціальних аспектів адаптації не є прямолінійною. Вона має складний, діалектичний характер, що водночас розглядається в комплексі. Кожна адаптація людини є неоднозначною та багатогранною, оскільки обумовлена не лише соціальними, а й біологічними факторами, що визначають мотивацію

адаптивної діяльності особистості. У той же час, вона передбачає конкретну особистість та індивідуальні особливості. Фізіологічні і соціальні потреби сприяють адаптивній поведінці, що виражається в людських діях.

Отже, адаптація людини може розглядатися як комплексний біопсихосоціальний процес. Це уявлення найкраще відповідає розумінню людини як істоти, яка не просто взаємодіє з соціальним середовищем, а й активно формує його. Саме завдяки соціальній адаптації люди збагачують свій досвід та розуміння соціальної реальності, що сприяє розвитку як індивіда, так і суспільства [37,с.114].

Соціальна адаптація відіграє вирішальну роль у зв'язку соціальної природи індивідів із соціальною реальністю. Це також сприяє вдосконаленню та еволюції соціального середовища та соціальної природи людей. У цих умовах соціальні адаптації ростуть і розвиваються безпосередньо під їх впливом. Це явище є критичним виявом діалектичного зв'язку людини з соціальним середовищем через соціальну адаптацію. Закономірності міжособистісних стосунків і суспільства розкриває соціальна адаптація, а також позиція особистості по відношенню до суспільства. Соціальна адаптація відображає взаємодію двох організованих, відносно самодостатніх систем: особистості та соціального середовища. Це динамічний процес, ефективність якого залежить від людської взаємодії та контексту. Ефективність соціальної адаптації залежить від об'єктивних властивостей ситуації і психологічних механізмів, що лежать в основі стратегій адаптивної поведінки. Процес соціальної адаптації — це певна послідовність психологічних реакцій на об'єктивну ситуацію, що виявляється в поведінці, спрямованій на вирішення певного завдання.

Зібрані дані надзвичайно ускладнюють встановлення остаточних критеріїв ефективності соціальної адаптації. Тим не менш, ми вважаємо, що про ефективність соціальної адаптації можна судити, виходячи з суб'єктивних оцінок ступеня адаптації, здатності зберігати позитивний

емоційний стан, потенціалу майбутнього розвитку та ретроспективних оцінок у часі. Вивчення законів соціальної адаптації має на меті зрозуміти взаємодію між індивідами та їхніми обставинами, а також визначити шляхи підвищення їхніх шансів на ефективну адаптацію. Вирішальними особистісними факторами, які сприяють соціальній адаптації, є інтелект (особливо соціальний інтелект), самоідентичність, самоефективність і самореалізація. Ці індивідуально-психологічні особливості визначають здатність особистості мобілізувати власні ресурси, моделювати оптимальні стратегії поведінки, гнучко реагувати на зміни незалежно від об'єктивних чи суб'єктивних оцінок серйозності ситуації.

Отже, тренованість як індивідуальна властивість і характеристика є сферою спілкування, що сприяє ефективності соціальної адаптації, самоактуалізації та саморозвитку. Регулювання зовнішніх стосунків є вирішальним фактором забезпечення соціальної адаптації. Це передбачає індивідуальний досвід і накопичення особистих знань, навичок і здатності інтерпретувати минулі та теперішні події в контексті їхнього оточення. За допомогою цих засобів здійснюється механізм адаптації, регуляції та саморегуляції. Важливо зазначити, що оцінки ефективності та адекватності адаптації підлягають критеріям самооцінки або перевірки. Однак дотримання соціально прийнятних стандартів не завжди свідчить про ефективність адаптації [38,с.93-94].

У світлі цього фактори, що визначають ефективність адаптації у відповідь на навколишнє середовище, можуть відрізнятися в різних областях, включаючи афективно-емоційні реакції, характер переживань і почуттів, а також ступінь емоційного комфорту. Крім того, поведінка також є ключовою сферою розгляду. Процес адаптації — це багатогранне явище, яке залучає різноманітні фактори в нестійку рівновагу. Ці фактори поділяються на п'ять областей: 1) фізіологічні – адекватність зусиль, прийнятність поведінки та швидкість реакції; 2) когнітивний – оцінка відповідності запланованим

результатам; 3) індивідуальний – самооцінка адаптаційних результатів відповідно до особистісних цінностей і орієнтацій; 4) психосоціальний фон - відповідність усталеним соціальним нормам і цілям.

К. Левін припускає, що розуміння адаптації як стресової системи вимагає уваги до певних психологічних рис, які впливають на соціальну адаптацію, таких як стабільність, гнучкість або жорсткість адаптивних стратегій. Психічне здоров'я також відіграє вирішальну роль у досягненні ефективної соціальної адаптації, вказуючи на здатність людини повністю реалізувати свій потенціал. Сфери, що становлять психічне здоров'я, включають широкий спектр аспектів, таких як потреби, цінності, інтереси, почуття, мислення, ідентичність, орієнтація на змістовне життя, узгодженість, самоактуалізація та самоконцепція.

На здатність людини до соціальної адаптації та винахідливість великий вплив має її психічне здоров'я. Таким чином, основним фактором, який визначає психічне здоров'я, є ідентичність – система переконань, яких людина має про себе, світ і сенс життя. Соціальна адаптація – це процес, спрямований на оптимізацію стосунків між індивідами та їх соціальним оточенням, що передбачає оцінку ситуації та відповідне коригування своєї поведінки. Цей процес є подвійним за своєю природою, оскільки індивіди не тільки отримують вплив свого оточення, але й самі певною мірою впливають на нього. Крім того, важливо зазначити, що вплив батьків, бабусь і дідусів із середнього класу на їхніх дітей, як свідчать крос-культурні дослідження, не лише залишається постійним, але й зростає з часом [51,с.58-60].

Діти покладаються на думку та допомогу інших під час прийняття важливих рішень, таких як вибір кар'єри, вибір навчального закладу, формування життєвих стратегій та вирішення різноманітних життєвих проблем. Як наслідок, адаптація, як природна риса людини, виконує багато функцій. По-перше, це важлива вимога та інструмент для оптимізації взаємодії людини як з природним, так і з соціальним середовищем. По-друге,

адаптація сприяє розвитку індивідів і покращенню їхнього оточення. По-третє, адаптація відіграє вирішальну роль у формуванні соціальної ідентичності особистості. По-четверте, в процесі оволодіння будь-якою діяльністю неодмінним фактором є адаптація. У сукупності це висвітлює адаптацію як одну з фундаментальних рис людських істот і основний механізм людського життя.

Аналіз змісту соціальної адаптації є неповним без розгляду факторів, що впливають на її величину, факторів, що визначають темп, терміни, результат і розвиток адаптації. Наша точка зору полягає в тому, що сукупність цих факторів можна розділити на дві групи – зовнішні та внутрішні. Перша група охоплює компоненти оточення і соціуму, а друга – індивідуальні особливості особистості. До внутрішніх факторів відносяться соціально-демографічні характеристики (стать, вік, статус), ціннісні орієнтації, психологічні риси. І навпаки, зовнішні фактори пов'язані з видом професійної діяльності, якою займається індивід, і його світоглядом. На рівень свідомості та поведінки впливає соціальна адаптація. Тому соціальна адаптація полягає не в тому, чи є нові соціальні обставини бажаними чи небажаними, визнаними чи невизнаними, толерантними чи нетолерантними.

Натомість це стосується особистих можливостей, очікувань та їх виконання. На поведінковому рівні соціальна адаптація проявляється як регуляція поведінки, яка встановлює пріоритет цілепокладання та самостійного прийняття рішень. Підхід до поведінки відображає боротьбу опору і вибір індивідом найбільш оптимального варіанту дій. Категоризація соціальної адаптації може бути розширена за допомогою різних типів відповідно до цієї точки зору: добровільно-компульсивна, активно-пасивна та загально специфічна [8,с.112-114].

М. Шабанов визначив обмеження добровільної адаптації, зазначивши, що вона має місце, коли соціальні дії та нові цінності не суперечать системі ціннісних орієнтацій особистості. Навпаки, добровільна адаптація виникає,

коли зміни та нові цінності узгоджуються з цінностями та здібностями особистості. У конфліктних ситуаціях необхідні вимушені адаптації для досягнення особистих цілей. Хоча неможливо не помітити соціальний контекст, можна засуджувати його та приймати пасивну, незаангажовану позицію. Розуміння різниці між активною та пасивною адаптацією дозволяє створити типологію адаптаційних процесів. У науковій, соціально-педагогічній і психологічній літературі існують специфічні критерії диференціації різних факторів: трактування соціально-економічної дійсності, категорії соціально-економічних ресурсів і способи їх використання. Оцінка новостворених стосунків, що виникають у процесі соціальної адаптації спирається на ці відмінності.

Таким чином, соціальна адаптація – це багатогранний процес пристосування людини до умов навколишнього середовища, який охоплює її початкові етапи, і потребує широкого наукового дослідження.

1.2. Теоретико-методологічні аспекти дослідження соціальної адаптації

Дослідження соціальної адаптації є важливим напрямом у галузі соціальних наук, яке стало об'єктом уваги вчених протягом багатьох десятиліть. Історія дослідження цього питання налічує безліч теоретико-методологічних аспектів, які постійно еволюціонували та змінювалися залежно від наукового контексту та історичного часу.

Серед перших дослідників, які активно займалися вивченням соціальної адаптації, можна виділити Еміля Дюркгейма, Макса Вебера, Карла Маркса та інших класиків соціології. Вони вважали соціальну адаптацію однією з основних функцій соціальних інститутів і структур, яка забезпечує стійкість та розвиток суспільства.

У другій половині ХХ століття виникли нові підходи до вивчення соціальної адаптації, зокрема у психології, психіатрії та соціальній роботі. Такі вчені, як Ерік Еріксон, Абрахам Маслоу та його концепція "Ієрархії

потреб", Джордж Герберт Мід та інші, працювали над теоріями особистісного розвитку та адаптації.

Сьогодні дослідження соціальної адаптації продовжуються в рамках різних наукових дисциплін, таких як соціологія, психологія, соціальна робота, антропологія та інші. Деякі з ключових тем, які досліджуються, включають роль соціального середовища в адаптації, вплив культурних та історичних чинників на адаптаційні процеси, а також взаємозв'язок між індивідуальними та соціальними аспектами адаптації.

Таким чином, розвиток дослідження соціальної адаптації відображає різноманітні підходи та парадигми, які відображають складність та мінливість людського адаптаційного процесу в різних соціальних умовах та культурних контекстах [5,с.195-196].

Соціальна адаптація – широке поняття, яке важко піддається визначенню. У сучасних дослідженнях її часто поділяють на дві категорії: позитивну та негативну соціальну адаптацію (PSA та NSA). PSA пов'язаний з поведінкою, яка відповідає потребам індивіда у виживанні, розвитку або соціальним нормам, тоді як NSA передбачає поведінку, яка не відповідає цим потребам. Він далі розбивається на когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти. Когнітивні компоненти включають індивідуальну задоволеність життям, тоді як емоційні компоненти включають депресію та тривогу, а поведінкові компоненти включають спільне прийняття рішень. Інші важливі елементи соціальної адаптації включають регуляцію емоцій, пошук корисних соціальних взаємодій, вищу соціальну чутливість, навички подолання, міжособистісні стосунки та навички, пов'язані з іграми та дозволям. Однак було виявлено зв'язок між різними орієнтаціями на порівняння та різними видами соціальної адаптації. бути непослідовним, а визначення соціальної адаптації все ще є загальним і широким. Тому майбутні дослідження мають поступово визначити та уніфікувати поняття соціальної адаптації.

Теорія соціального порівняння — це розділ теорії соціальної адаптації, який стверджує, що люди використовують знання та думки інших для оцінки власних здібностей і думок. Це робиться, коли людям не вистачає об'єктивного стандарту для порівняння, і це помітно в усіх сферах життя. Ця тенденція спостерігається навіть у багатьох інших видів, що свідчить про те, що це давня частина людської природи. Частота соціального порівняння та його наслідки можуть сильно відрізнятись. Надмірне порівняння може бути шкідливим, спричиняючи почуття неповноцінності, низьку самооцінку, погане самосприйняття та соціальну тривожність. Теорія інтеракційної адаптації забезпечує комплексний спосіб аналізу взаємозв'язку між глобалізацією та соціальною практикою. Він розглядає поняття культури, агентів, соціальних полів та взаємодії. Крім того, теорія соціалізаційної адаптації стверджує, що капіталістичні суспільства мають соціалізовану адаптацію, і зараз у відповідь на зміни світової економіки виникає новий процес глобальної соціалізаційної адаптації. Ця теорія допомагає зрозуміти, як суспільства реагують на глобалізацію, а також процес соціальної адаптації. Розуміння цих теорій може допомогти людям приймати обґрунтовані рішення щодо своєї соціальної поведінки та краще адаптуватися до мінливого світу [10,с.165-166].

Соціальну адаптацію можна вивчати за допомогою різноманітних показників, найпоширенішими з яких є регуляція емоцій, пошук винагороди та соціальна чутливість. Навички подолання, міжособистісні стосунки, навички гри та дозвілля також використовуються для вимірювання соціальної адаптації дітей. Зокрема, регуляція емоцій — це здатність ідентифікувати емоції та керувати ними здоровим і соціально прийнятним способом. Це включає в себе розпізнавання власних емоцій та емоцій інших, а також здатність розвивати позитивні стратегії, щоб справлятися зі складними емоціями. У той же час пошук винагороди говорить про бажання шукати позитивні, соціально привабливі види діяльності, такі як проведення

часу з друзями або участь у приємних заходах. Нарешті, вища соціальна чутливість передбачає підвищену здатність розпізнавати емоції та почуття інших і реагувати на них. Щоб виміряти ці три аспекти соціальної адаптації, дослідники використовують опитування, інтерв'ю та тести для оцінки соціальних навичок індивіда. Наприклад, людину можуть попросити заповнити опитування про її здатність керувати своїми емоціями, або її можуть попросити оцінити свій рівень соціальної чутливості. Оцінюючи соціальну адаптацію таким чином, дослідники можуть отримати уявлення про загальне соціальне функціонування індивіда.

Методологічні підходи до дослідження соціальної адаптації зазнали значної еволюції з часом. У сучасних соціологічних дослідженнях сьогодні використовується цілий ряд якісних і кількісних методів оцінки спектру факторів, що впливають на соціальну адаптацію. Наприклад, етнографія є якісним методом, який використовувався для вивчення поведінки окремих людей і спільнот у їхньому природному середовищі. Цей метод був адаптований дослідниками для вивчення соціальної адаптації та інтеграції в нових контекстах. Крім того, релігійність і орієнтація на соціальне порівняння досліджувалися як можливі впливи на соціальну адаптацію. Додатково досліджено використання академічної Я-концепції (АСК) як міри соціальної адаптації. Крім того, зростає кількість досліджень, які досліджують життєвий досвід жінок-аутистів та їх уявлення про соціальну адаптацію. Крім того, дослідники також торкалися концептуальних та методологічних питань, пов'язаних із вивченням позитивної соціальної адаптації (ПСА). Ці методологічні досягнення забезпечили краще розуміння процесу соціальної адаптації та дозволили дослідникам розробити більш ефективні стратегії сприяння позитивній адаптації.

Таким чином, існують різні методи дослідження соціальної адаптації, кожен з яких має свої переваги та недоліки. Так, класичні та сучасні соціологічні підходи до аналізу соціальної адаптації та інтеграції пропонують

комплексне бачення процесу. Інші методології, такі як сфокусована етнографія, часто використовуються для збору даних у нових контекстах. Для вимірювання рівня соціальної адаптації ветеранів використовуються й інші методи, наприклад, використання методу повернення до деталей статті. Крім того, було проведено дослідження для вивчення зв'язку між орієнтацією на соціальне порівняння, академічною самооцінкою та соціальною адаптацією. Також було досліджено концепцію адаптивного дизайну дослідження, яка передбачає зміну тем, теоретичних рамок, методів і даних. Зрештою, кожен метод має свої переваги та недоліки, і єдиного правильного підходу до вивчення соціальної адаптації не існує.

1.3. Виміри соціальної адаптації

Українські біженці, які були змушені покинути свої домівки через повномасштабне вторгнення, пристосовуються до нового життя в ЄС. Цей процес ускладнюється тим, що багато сімей були розділені через перебування в Україні чоловіків призовного віку, а у деяких можуть бути зруйновані домівки, що унеможливує повернення. Незважаючи на це, багато біженців висловили бажання незабаром повернутися додому, хоча це може стати менш імовірним із часом і фактором географічної та культурно-мовної близькості до України зменшиться. Крім того, родичі чоловічої статі, яким заборонили виїзд з України через загальну мобілізацію, можуть з часом приєднатися до членів сім'ї, які емігрували в інші країни. Тому Німеччина та інші країни ЄС повинні бути готові до значної та сталої імміграції українців. Щоб пристосуватися до нового середовища, біженцям потрібен доступ до участі в суспільстві, можливості отримання доходу та перспективи ринку праці. Це особливо вірно для самостійних подальших подорожей і жінок з

дітьми, які потребують догляду, і травмованих шукачів захисту, які інакше могли б зіткнутися з труднощами у швидкому заробітку. Щоб зробити це можливим, необхідно зменшити існуючі перешкоди для регулярного працевлаштування та сприяти виходу з нелегальної чи нелегальної зайнятості. Крім того, половина всіх біженців можуть спиратися на існуючі соціальні зв'язки всередині ЄС, що може допомогти їм вибрати місце проживання на основі того, де проживають члени родини, друзі чи знайомі. Директива ЄС про тимчасовий захист має бути впроваджена для підтримки біженців, і Комісія ЄС планує розробити новий індекс, щоб відобразити загальний «тиск», який чинить прибуття на кожну країну-член. Підсумовуючи, ЄС має сприяти процесу адаптації українських біженців, надаючи їм необхідні ресурси та допомогу.

Українські біженці стикаються з різними бар'єрами у своїй соціальній інтеграції, зокрема щодо доступу до ринку праці. Як правило, доступ до ринку праці приймаючої країни є тривалим процесом, оскільки біженцям необхідно надати притулок, оволодіти мовними навичками та отримати визнання їх професійної кваліфікації. Дані з Німеччини вказують на те, що біженцям потрібен час для інтеграції на ринок праці, лише 17% біженців працездатного віку працевлаштовані через два роки та менше 50% після п'яти років. Невідповідність навичок, мовні бар'єри, проблеми з доглядом за дітьми та труднощі з визнанням кваліфікації можуть бути перешкодами для інтеграції біженців. Крім того, частка біженців працездатного віку позитивно корелює з тривалістю та тяжкістю війни, а це означає, що очікується, що майбутні хвилі українських біженців включатимуть більше чоловіків працездатного віку. Перші хвилі українських біженців склали переважно люди похилого віку, діти та жінки працездатного віку. Незважаючи на ці виклики, перспективи для українських біженців у країнах Центральної та Північної Європи щодо доступу до ринку праці є обнадійливими, хоча

жодних конкретних проблем, пов'язаних із соціальною мобільністю, у тексті не згадується [30,с.346].

Для вирішення проблем, з якими стикаються українські біженці, країни-члени ЄС повинні вживати активних заходів для підтримки трудової, добровільної мобільності. Це можна зробити шляхом розробки спільних ініціатив, які сприяють трудовій, добровільній мобільності та реалізації ініціативи «пулу талантів», щоб відповідати навичкам українських біженців робочим місцям у ЄС. Крім того, слід розробити конкретні інструменти та ресурси, щоб надавати більше інформації для шукачів роботи. Такі кроки нададуть українським біженцям можливість бути соціально мобільними, допомагаючи їм інтегруватися в нові країни та громади. Реалізація цих стратегій важлива не лише для самих біженців, а й для побудови сильного, згуртованого та різноманітного суспільства ЄС. Успішна інтеграція українських біженців до ЄС призведе до взаєморозуміння, більш відкритого спілкування та більшої культурної вдячності між біженцями та країнами, які їх приймають. Зрештою, це принесе користь всьому Європейському Союзу.

Процес ресоціалізації українських біженців є складним і складається з кількох аспектів, серед яких найважливішими є освіта та працевлаштування. Цей процес може бути корисним для України, оскільки він може перетворити відтік мізків на циркуляцію мізків, коли біженці повертатимуться додому як підприємці, інвестувати, передавати ноу-хау та створювати робочі місця. Однак приймаючі країни повинні створити умови для повернення біженців додому з їх освітою, навичками та відповідним досвідом, а також працювати над справжньою підтримкою та інтеграцією. Незважаючи на те, що більшість дорослих українських біженців мають високу освіту, близько 69 відсотків мають певну вищу освіту, 20 відсотків працюють повний робочий день і 12 відсотків працюють неповний робочий день, все ще існує кілька проблем з їхньою ресоціалізацією, наприклад, невизнання дипломів, виданих не ЄС професійні сертифікати, мовні бар'єри та потреба поєднувати догляд за

дітьми та роботу. Крім того, існує географічна невідповідність населення біженців і ринків праці, і доля внутрішньо переміщених осіб і тих, хто виїхав до Росії, матиме вплив на процес. Деякі українські біженці хочуть повернутися на батьківщину, а інші вважають за краще залишитися в США чи Європі. Нарешті, в Україні існує невдоволення українськими біженцями, які втекли з країни, при цьому найбільше від депопуляції страждають міста на сході, які виникли навколо вугільних заводів чи заводів з виробництва добрив [43,с.248].

Процес ресоціалізації біженців є складним і багатогранним. Він включає численні компоненти, такі як мова, культура та освіта. Досвід біженців може дуже вплинути на цей процес, оскільки він дає людям можливість отримати нові навички, створити нові стосунки та розвинути своє розуміння нової культури. Хоча в тексті прямо не обговорюється процес ресоціалізації українських біженців, він дає уявлення про потенційні можливості, доступні для них. Наприклад, було зазначено, що хоча фактор географічної та культурно-мовної близькості до України з часом може стати менш актуальним для українських біженців, вони все одно можуть пересуватися в межах Європи. Крім того, перспективи ринку праці в країнах Центральної та Північної Європи видаються обнадійливими. Ці можливості можуть надати біженцям багатий досвід, сприяючи їх успішній ресоціалізації. Крім того, знайомство з різними культурами та вивчення нових навичок також може допомогти розвинути їхню здатність критично мислити та адаптуватися до різних ситуацій. Це, у свою чергу, може допомогти їм подолати труднощі, з якими вони можуть зіткнутися, намагаючись вписатися в нове суспільство.

Приймаючі суспільства відіграють важливу роль у ресоціалізації українських біженців. Уряди та організації з надання допомоги активно беруть участь у підтримці соціально-економічної інтеграції українських жінок-біженок до основних інтеграційних служб. Такі зусилля спрямовані на

зменшення економічних і соціальних бар'єрів на шляху інтеграції та забезпечення успішних переходів. Крім того, допомога біженцям у вирішенні їхніх емоційних потреб є ще одним важливим кроком у процесі ресоціалізації. Це включає надання емоційної підтримки, керівництва та наставництва тим, хто може мати соціальні та емоційні потреби, які не задовольняються. Станом на травень 2023 року в Україні було майже 5,1 млн внутрішньо переміщених осіб. Очікується, що ця кількість буде зростати й надалі через триваючу війну та введення воєнного стану щодо чоловіків працездатного віку. Уряд США реагує на кризу біженців, розширюючи приватне спонсорство для біженців. Очікується, що це принесе користь мільйонам переміщених українців, які проживають за кордоном, у тому числі понад чверть мільйона в США [49,с.75-76].

Платформа Солідарності також надає шлях для переміщення біженців з України до Молдови та асоційованих країн ЄС і Шенгенської угоди. Ця платформа допомагає полегшити переселення біженців і надає їм необхідну підтримку та ресурси для реінтеграції в нові громади.

Професор Діна Бірман, стипендіат програми Фулбрайт, досліджувала сотні дітей, переміщених через війну, щоб з'ясувати, як вони адаптувалися до нового середовища. Дослідження було зосереджено на тому, як українські біженці пристосувалися до культури та звичаїв приймаючого суспільства. Результати показали, що українські діти, які відвідують дві створені для них через кризу школи, швидко адаптувалися до нового середовища. Вони змогли пристосуватися до мови навчання в російських школах завдяки схожості української та російської. Однак вони зіткнулися з проблемами у вивченні естонської мови. Естонський народ вітав цих біженців, а біженці очікували легшої культурної та мовної адаптації в країні. Біженці розмовляли російською мовою або «суржиком», сумішшю української та російської, а також пережили травматичний досвід і несправедливість. Українські школи в Естонії забезпечували сприятливе та сприятливе середовище для дітей

біженців, і вони мали змогу відвідувати російські чи естонські школи [42,с.211].

Українським біженцям доводиться стикатися з низкою проблем у процесі акультурації. До них відносяться психологічний дистрес, тривога і стрес акультурації. Крім того, дослідження показали, що акультурація – це процес, який вимагає культурних і психологічних змін, у якому може бути важко орієнтуватися. Було виявлено, що колишні біженці, які асимілювалися на своїй новій батьківщині, мають інший погляд на новоприбулих біженців, що може додати додаткового стресу і без того складному процесу акультурації. Крім того, досвід, пов'язаний з евакуацією біженців з України та новим етапом життя за кордоном, має бути інтегрований у структурований життєвий світ, що може бути складним процесом. Крім того, лонгітюдне онлайн-експериментальне дослідження 619 українських біженців у Німеччині показало базові дані та протокол, які можуть допомогти зрозуміти проблеми, з якими стикаються українські біженці під час адаптації до нових культур. Таким чином, зрозуміло, що біженцям доводиться боротися з багатьма викликами, такими як згадані, і вони становлять для іммігрантів складний і важкий процес [39].

Процес акультурації для українських біженців є складним і включає як психологічні, так і культурні зміни. Дослідження виявили, що психологічний стрес серед біженців часто виявляється як загальний психологічний дистрес, тривога та депресія. Акультурація – це «процес культурної та психологічної зміни, що виникає внаслідок зустрічі між культурами» [45,с.32], і є важливим фактором соціальної адаптації українських біженців. Важливо також враховувати зміну повсякденного життя, яка має значний вплив на процес акультурації українських біженців. Інші дослідження зосереджені на поглядах колишніх біженців на новоприбулих, а також на лонгітюдному онлайн-експериментальному дослідженні 619 українських біженців у Німеччині. Крім того, нещодавно розроблений інструмент був застосований

для вивчення двох вимірів (ідентифікація країни-господаря та співнаціональності) та чотирьох способів акультурації.

Процес адаптації до нової країни та культури може бути складним для українських біженців. Початкові проблеми, з якими стикаються ці біженці, включають мовні бар'єри, культурні відмінності та труднощі з працевлаштуванням. Багато біженців прибувають до приймаючої країни з обмеженими ресурсами та підтримкою, що ускладнює навігацію складними системами, необхідними для встановлення нового життя. Ці виклики можуть призвести до почуття ізоляції, депресії та тривоги, що може ще більше посилити труднощі адаптації до нового середовища.

Щоб подолати ці виклики, українські біженці розробили різні стратегії адаптації до нового середовища. Однією з найважливіших стратегій є вивчення мови приймаючої країни. Це може допомогти біженцям краще спілкуватися з місцевими жителями, отримати доступ до послуг і знайти роботу. Крім того, пошук програм культурного обміну та участь у громадських заходах може допомогти біженцям краще зрозуміти та оцінити культуру свого нового дому. Для біженців також важливо створювати соціальні мережі в їхній приймаючій спільноті, що може надати цінну підтримку та допомогу в навігації з проблемами адаптації в новій країні [50,с.295].

Таким чином, інтеграція в приймаюче суспільство є критичною складовою процесу адаптації українських біженців. Це передбачає не лише вивчення мови та культури приймаючої країни, а й активну участь у соціальному та економічному житті громади. Програми та ініціативи, які допомагають біженцям у психологічній та соціальній адаптації, такі як курси мови та професійне навчання, можуть полегшити інтеграцію та підвищити шанси на успіх у новому середовищі. Інтегруючись в економіку та ринки праці, біженці можуть зробити внесок у суспільство, що їх приймає, а також покращити власні економічні перспективи. Ця взаємна вигода може

допомогти створити більш інклюзивне та сприятливе середовище для всіх членів спільноти.

Висновок до розділу 1

У розділі "Адаптація як соціальний процес" було проведено комплексний аналіз сутності та різних аспектів соціальної адаптації. Починаючи з визначення основних понять, таких як "соціальна адаптація", у розділі детально розглянуті різноманітні теоретико-методологічні аспекти, що визначають основні напрямки дослідження цього соціального процесу. Проведений огляд вимірів соціальної адаптації дозволяє з'ясувати різні аспекти та критерії, які визначають успішність адаптації в різних соціальних контекстах.

Зроблені нами висновки свідчать про важливість та складність соціального процесу адаптації в індивіда в сучасному суспільстві. Розкриття різних теоретичних підходів та методологічних концепцій дозволяє враховувати множинність факторів, які впливають на цей процес, та розглядати його в різних контекстах. Здобуті знання про виміри соціальної адаптації роблять цей розділ не лише теоретично значущим, а й практично важливим для розуміння та управління процесами адаптації в різних соціальних групах та умовах.

Отже, розділ створює теоретичну основу для подальшого розгляду практичних аспектів соціальної адаптації в подальших розділах дисертації, а також вказує на актуальність та потребу у подальших дослідженнях у даному напрямку.

РОЗДІЛ 2. УКРАЇНСЬКІ БІЖЕНЦІ У ФРН

2.1. Загальна характеристика українських біженців у Німеччині

Уряд Німеччини зафіксував майже 1 млн 70 тис. українських біженців на своїх кордонах, що внесло суттєвий вклад у різноманітні сфери країни, такі як економіка, соціальні послуги та політичний ландшафт [40]. Сім'ї з дітьми, які втекли з України, отримують підтримку від організацій та волонтерів у Німеччині. Зокрема, російські дезінформаційні кампанії намагаються поширювати неправдиву інформацію про статус та пільги, отримані українськими біженцями від уряду [41].

Біженці мають різні шляхи отримання житла в Німеччині. Багато німецьких сімей готові приймати біженців у свої будинки, а також існують організації та волонтери, що допомагають у пошуку житла. Гуманітарні зусилля поєднуються із допомогою уряду, що забезпечує медичні та інші послуги, включаючи житло, харчування та одяг [59,с.212]. Російські дезінформаційні кампанії намагаються поширювати неправдивий наратив про неправомірні вигоди для українських біженців, зокрема, щодо витрат платників податків.

Щоб полегшити процес працевлаштування українських біженців в Німеччині, було створено кілька організацій, які консультують та надають інформацію щодо працевлаштування. Jooble створив окремий розділ для українських біженців, де вакансії описуються українською мовою, що полегшує пошук роботи для тих, хто не знає німецької чи англійської. Біженці можуть офіційно працювати в Німеччині, але визнання диплому про вищу освіту може вимагати часу та бюрократичних процедур [32,с.17].

Багато українських біженців ставлять безпеку та турботу про родичів на перше місце, надаючи менший пріоритет пошуку роботи. Проте

консультації та підтримка організацій можуть допомогти їм орієнтуватися на ринку праці та знаходити можливості працевлаштування. Існують ресурси, які допомагають у подоланні труднощів та успішній інтеграції в працююче населення.

Після прибуття до Німеччини українські біженці заповнюють онлайн-заяву на отримання посвідки на проживання. Після цього вони можуть шукати роботу та використовувати всі права та обов'язки згідно з німецьким трудовим законодавством. Важливо зауважити, що відповідальність за справу біженців може бути різною залежно від ситуації, і цим може займатися інше відомство. Крім того, українські біженці мають право на отримання соціальних послуг, навіть після працевлаштування в Німеччині [22,с.112].

Проте, стикаючись з труднощами в пошуку житла в Німеччині через високі ціни та дефіцит нерухомості, біженці шукають допомоги від організацій та волонтерів. Незнання німецького ринку житла та правової системи, мовний бар'єр і невпевненість у власних можливостях можуть ускладнити процес орієнтації на ринку житла. Багато біженців доводиться жити в гуртожитках і таборах тимчасового притулку, що може призвести до психологічного стресу. Проте вони активно адаптуються, набуваючи нових навичок та шукаючи можливості для інтеграції в нове суспільство.

Уряд Німеччини та інші організації прийняли кілька заходів для вирішення проблем українських біженців в Німеччині. Однією із таких ініціатив є загальнонаціональна кампанія "Стіни допомоги", яка спрямована на полегшення пошуку нового житла для шукачів притулку з України. Уряд також надає гуманітарну допомогу біженцям, забезпечуючи житло, їжу та медичну допомогу. Ці заходи допомагають біженцям інтегруватися у нове оточення, допомагаючи їм подолати труднощі культурного адаптування та орієнтування в новій системі.

Багато українських біженців, прибувши до Німеччини, стикаються із значними труднощами адаптації до нового культурного середовища, мовного бар'єру, пошуку роботи та житла. Більшість з них потребує допомоги від урядових та неприбуткових організацій для успішного подолання цих труднощів.

Українські біженці приносять свій внесок у соціальне, культурне та економічне життя Німеччини, збагачуючи країну унікальними традиціями, мовою та цінностями. Важливо забезпечити їм доступ до освіти, професійної підготовки та можливостей зайнятості для успішної інтеграції в суспільство.

Соціальні характеристики українських біженців, такі як вікова та статева структура, можуть впливати на їхню майбутню інтеграцію в німецьке суспільство. Сімейний статус також грає важливу роль, оскільки багато біженців прибули з родинами або, навпаки, залишили родини в Україні. Освітній рівень також важливий, адже визнання іноземних кваліфікацій та мовні бар'єри можуть бути перешкодою для успішної інтеграції [13,с.73].

Уряд Німеччини вживає заходів, таких як мовні курси та програми професійної підготовки, для подолання цих бар'єрів та сприяння успішній інтеграції українських біженців в суспільство.

Після покриття всіх витрат, пов'язаних із перебуванням у Німеччині, більшість українців, які не можуть повернутися додому через повномасштабне вторгнення, щомісяця вдається відкладати приблизно 494 євро (еквівалент 19 тис. грн).

Згадані вище висновки можна знайти в дослідницькій роботі під назвою «Від Польщі до Німеччини. Нові моделі міграції українських біженців», яку здійснили Міграційна платформа EWL та Центр східноєвропейських досліджень Варшавського університету. Це дослідження виконано на замовлення канцелярії прем'єр-міністра Польщі.

Значна частина учасників опитування, а саме 38%, повідомили, що мають у Німеччині надлишок понад 500 євро (еквівалент 19,4 тис. грн) на

місяць після покриття всіх витрат на проживання. Крім того, майже кожен п'ятий стверджував, що у нього залишилося від 100 до 300 євро (3,9-11,6 тис. грн). Ще 28% респондентів повідомили, що змогли заощадити від 301 до 500 євро (11,7-19,4 тис. грн). Крім того, 15% зазначили, що можуть заощадити до 100 євро (3,9 тис. грн). І навпаки, 13% учасників повідомили, що у них залишилося понад 1000 євро (38,8 тис. грн).

За даними авторів дослідження, опитування, проведене в Польщі, показало, що громадяни України після покриття всіх витрат на проживання мають значно менший дохід – понад 500 злотих на місяць (еквівалент приблизно 111 євро або 4,3 тис. грн.), що майже в 4,5 рази менше порівняно зі знахідками в Польщі.

За словами Марціна Колодзейчика, директора з міжнародного рекрутингу міграційної платформи EWL, перспектива вищих заробітків і збільшення заощаджень є рушійною силою для переїзду українців із Польщі до Німеччини. Крім того, Німеччина є найбільш привабливою для українців, які проживають в Україні та активно шукають можливості працевлаштування за кордоном.

З серпня минулого року чисельність зареєстрованих громадян України в Німеччині зростає на 410 тис. За даними Євростату. Дослідження, проведене EWL, показує, що на рішення біженців обрати Німеччину місцем призначення в першу чергу впливають два фактори: соціальний аспект, включаючи наявність друзів і знайомих у Німеччині (43%), і матеріальні міркування, такі як більше привабливі соціальні пільги, доступні в Німеччині (42%), можливість накопичити більше заощаджень (38%) і перспективи роботи з вищою зарплатою (27%).

В основу цього дослідження покладено аналіз результатів опитування «Від Польщі до Німеччини. Нові тенденції міграції українських біженців». Опитування, яке відбулося в серпні 2023 року в Німеччині, організували Міграційна платформа EWL і Центр східноєвропейських досліджень

Варшавського університету. Це опитування замовила Канцелярія Прем'єр-міністра Республіки Польща. Під час опитування було опитано 400 повнолітніх громадян України, які емігрували до Польщі після початку війни, а потім переїхали до Німеччини [56]

Українські біженці, які втекли до Німеччини через триваючу російсько-українську війну, зазнали значної травми, як фізичної, так і емоційної. Цей досвід може мати глибокий вплив на психологічне благополуччя біженців, що призводить до симптомів посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії та тривоги. Травма, яку пережили українські біженці в Німеччині, може бути ускладнена проблемами адаптації до нової культури та мови, а також невизначеністю їхнього майбутнього.

Проблеми адаптації до нового середовища можуть бути значними для українських біженців у Німеччині, включаючи орієнтування в системах охорони здоров'я та соціального забезпечення, пошук роботи та інтеграцію в німецьке суспільство. Багато біженців також стикаються з проблемами чужої мови та культурними відмінностями, які можуть ускладнити спілкування та встановлення контактів з іншими. Щоб вирішити ці проблеми, були створені різноманітні програми підтримки та ініціативи для надання допомоги з житлом, працевлаштуванням та соціальною інтеграцією.

Влада Німеччини запропонувала кроки для прискорення інтеграції українських біженців на ринок праці, закликавши компанії пропонувати мовні курси та навчальні програми. Це свідчить про те, що багато українських біженців у Німеччині планують інтегруватися в німецьке суспільство та будувати нове життя для себе в приймаючій країні. Інтеграція на ринок праці є важливим аспектом цього процесу, оскільки вона дає біженцям відчуття мети та причетності, а також фінансову стабільність. Вивчаючи мову та здобуваючи нові навички, українські біженці можуть покращити свої шанси знайти роботу та досягти довгострокового успіху в Німеччині.

Хоча багато українських біженців у Німеччині планують інтегруватися в німецьке суспільство, деякі також розглядають можливість повернення в Україну в майбутньому. Ці люди сподіваються, що війна закінчиться, і вони зможуть заново побудувати своє життя у своїй рідній країні. Однак для багатьох біженців повернення в Україну не є життєздатним варіантом, оскільки ситуація залишається нестабільною, а перспективи миру невизначеними. Для тих, хто все-таки вирішить повернутися, проблеми відновлення життя в зруйнованій війною країні будуть серйозними, а підтримка міжнародної спільноти буде важливою [54,с.99-100].

Уряд Німеччини запровадив декілька програм допомоги українським біженцям у країні, включаючи фінансову допомогу, житло та медичне обслуговування. Ці програми спрямовані на надання підтримки українським біженцям у період їхньої потреби. Окрім державних програм, допомогу також надають неурядові організації (НУО), такі як Caritas, Diakonie та Німецький Червоний Хрест. Ці організації працюють у співпраці з урядом, щоб надати всебічну підтримку біженцям та допомогти їм інтегруватися в німецьке суспільство.

Незважаючи на наявність програм допомоги, українські біженці в Німеччині все ще стикаються з кількома проблемами в доступі до цих послуг. Незнання мови, брак інформації та бюрократичні перепони є одними з поширених перешкод, з якими стикаються біженці. Крім того, деякі біженці можуть мати особливі потреби залежно від їхнього доходу, соціальних характеристик і планів на майбутнє. Наприклад, біженці з нижчим рівнем доходу можуть мати труднощі з пошуком доступного житла, тоді як біженці зі спеціальними навичками можуть потребувати допомоги у пошуку можливостей працевлаштування. Вирішення цих проблем вимагає скоординованих зусиль між урядом, неурядовими організаціями та самими біженцями, щоб гарантувати, що кожен отримує необхідну підтримку.

Потік українських біженців до Німеччини через російсько-українську війну спричинив неоднозначне ставлення до них серед німців. У той час як деякі німці зустріли біженців з розпростертими обіймами та запропонували допомогу, інші висловили ксенофобні та дискримінаційні погляди щодо них. Згідно з опитуванням, проведеним у травні 2023 року, 47% німців вважають, що країна повинна приймати більше біженців, тоді як 44% вважають, що нинішня кількість біженців вже занадто велика. Таке ставлення до українських біженців у Німеччині можна пояснити різними факторами, зокрема висвітленням у ЗМІ та політичним дискурсом [62].

Незважаючи на зусилля сприяти прийняттю та інтеграції, українські біженці в Німеччині все ще стикаються з дискримінацією та ксенофобією. Багато біженців повідомляють про дискримінацію у сфері житла, працевлаштування та доступу до послуг. Щоб боротися з цим, уряд Німеччини запровадив різні політики та програми, спрямовані на сприяння інтеграції та надання фінансової допомоги біженцям. Проте ще багато роботи потрібно зробити, щоб забезпечити чесне та гідне ставлення до українських біженців у Німеччині. Триваюче повномасштабне вторгнення в Україну та викликана ним криза біженців служать нагадуванням про важливість співчуття, емпатії та розуміння під час кризи.

Українські біженці все частіше обирають Німеччину як свою нову домівку, що вказує дослідження Міграційної платформи EWL та Центру Східноєвропейських студій Варшавського університету. За даними з серпня 2022 року, кількість біженців, які прибули до Польщі, скоротилася на понад 350 тисяч, у той час як у Німеччині цифра зросла на більше ніж 410 тисяч осіб.

Згідно з даними Федерального агентства зайнятості, в цьому році Німеччині бракує кваліфікованих працівників у більш ніж 200 професіях, що на 52 професії більше, ніж у минулому році. Серед сфер з дефіцитом робочої сили є медичні послуги, водії, будівельники, а також фахівці, пов'язані з

доглядом за дітьми та автотранспортними технологіями. Недостача фахівців також відчувається в сферах високих технологій, таких як фармація, архітектура та ІТ [40].

Німеччина потребує 1,5 мільйона іммігрантів щороку, щоб компенсувати втрату населення через еміграцію та забезпечити необхідний рівень робочої сили та економічного зростання.

Щоб покращити становище українських біженців у Німеччині, можна надати низку рекомендацій. По-перше, важливо продовжувати надавати житло, гуманітарну та грошову допомогу, медичну допомогу біженцям. Ця підтримка може допомогти біженцям задовольнити свої базові потреби та почати будувати своє життя заново. Крім того, слід докласти зусиль, щоб надати біженцям можливості для навчання та працевлаштування, що може допомогти їм інтегруватися в німецьке суспільство та стати самодостатніми. Нарешті, важливо продовжувати стежити за ситуацією українських біженців у Німеччині та вносити необхідні зміни, щоб гарантувати, що вони отримують підтримку, необхідну для відновлення свого життя.

Українські біженці в Німеччині можуть мати різні статуси, включаючи тимчасовий, постійний або спеціальний статус. Тимчасовий статус дозволяє біженцям перебувати у країні на обмежений термін з можливістю подальшого продовження проживання. Постійний статус надає більш широкі можливості для інтеграції та включення українців у німецьке суспільство. Спеціальний статус надається особам, які потребують особливої підтримки та догляду через медичні, соціальні або інші обставини.

Соціальний та економічний стан українських біженців у Німеччині значно варіюється залежно від їхнього освітнього та професійного фонду, мовних навичок та інших факторів. Багато з біженців мають високий рівень освіти та професійних навичок, що сприяє їхній швидшій інтеграції на ринку праці. Однак існують і ті, хто зустрічає значні труднощі через відсутність

мовних навичок та професійної кваліфікації, що ускладнює їхню адаптацію та включення у німецьке суспільство [39].

Виходячи із сказаного вище, процес адаптації та інтеграції українських біженців у німецьке суспільство потребує системної підтримки та сприяння з боку уряду, громадських організацій та інших структур. Важливо забезпечити доступ до освіти, медичних послуг, житла та можливостей зайнятості для усіх українських біженців, щоб забезпечити їхню успішну інтеграцію в німецьке суспільство. Розвиток мовних програм та професійної підготовки, спрямованих на задоволення потреб цієї групи, є критично важливим для їхнього успіху та самореалізації.

Українські біженці у Федеративній Республіці Німеччина є многогранною та різноманітною групою людей з різними потребами та вимогами. Прийняття ефективних програм та політик, спрямованих на підтримку їхньої адаптації та інтеграції, важливо для забезпечення їхнього успіху та добробуту в новому середовищі.

2.2. Соціально адаптаційні практики українських біженців у Німеччині

Російсько-українська війна, яка почалася у 2014 році, суттєво вплинула на життя багатьох українців, у тому числі тих, хто був змушений залишити свої домівки та шукати притулку в інших країнах. Ці біженці стикаються з низкою проблем, адаптуючись до життя в новій країні. У відповідь на це багато біженців розробили різноманітні практики соціальної адаптації, щоб допомогти їм подолати ці виклики та заново побудувати своє життя в нових громадах.

Однією з найважливіших практик соціальної адаптації українських біженців є вивчення мови. Вивчення мови нової країни має вирішальне значення для біженців, щоб мати доступ до можливостей працевлаштування, спілкуватися з місцевими жителями та інтегруватися в нові спільноти. Багато

біженців також беруть участь у програмах мовного обміну, де вони можуть практикувати свої нові мовні навички з носіями мови, водночас обмінюючись своєю мовою та культурою [44,с.28].

Ще однією важливою практикою соціальної адаптації українських біженців є формування соціального капіталу в українській громаді та пошук міжнародної підтримки для України. Це може включати участь в українських культурних заходах, приєднання до українських громадських організацій та адвокацію України в соціальних мережах і на політичних форумах. Крім того, багато біженців створили мережі взаємодопомоги, щоб підтримувати один одного у практичних потребах, таких як житло, охорона здоров'я та правова допомога. Ці мережі не лише надають важливу підтримку біженцям, але й допомагають розвинути почуття спільності та солідарності серед тих, хто був змушений покинути свої домівки через конфлікт.

Вивчення мов є важливою практикою соціальної адаптації для біженців, оскільки воно дає їм змогу ефективно спілкуватися з місцевими жителями, отримувати доступ до основних послуг та інтегруватися у нові спільноти. Володіння мовою також є ключовим фактором у забезпеченні працевлаштування та налагодженні соціальних зв'язків, що є критично важливим для успішної інтеграції. Вивчаючи мову приймаючої країни, біженці можуть подолати мовні бар'єри та повніше брати участь у соціальному, економічному та культурному житті. Тому вивчення мови має бути пріоритетним як критичний компонент будь-якої програми переселення біженців [48.с,220].

Проте вивчення нової мови може бути складним завданням, особливо для біженців, які, можливо, пережили травму або мають обмежений доступ до освітніх ресурсів. Крім того, процес вивчення мови може бути ускладнений культурними відмінностями та необхідністю орієнтуватися в складних системах, таких як охорона здоров'я та освіта. Крім того, біженці можуть стикатися з дискримінацією або ворожістю, що може ускладнити

доступ до можливостей вивчення мови та практикувати свої мовні навички в реальних життєвих ситуаціях. Ці проблеми можуть призвести до розчарування, тривоги та відсутності мотивації, що перешкоджає процесу вивчення мови.

Щоб подолати ці проблеми, біженці можуть застосовувати різні стратегії вивчення мови. Наприклад, вони можуть скористатися мовними курсами, які пропонують агентства з переселення або громадські організації. Вони також можуть використовувати онлайн-ресурси, такі як програми та веб-сайти для вивчення мови, щоб доповнити навчання в класі. Занурення в мову та культуру приймаючої країни також може бути ефективною стратегією, наприклад, відвідування культурних заходів або участь у програмах мовного обміну. Крім того, налагодження соціальних зв'язків із місцевими жителями та іншими біженцями може надати можливості для мовної практики та культурного обміну. Застосовуючи ці стратегії та маючи доступ до наявних ресурсів, біженці можуть подолати труднощі вивчення мови та успішно адаптуватися до своїх нових спільнот [61].

Працевлаштування та робота відіграють вирішальну роль у соціальній інтеграції біженців. Наявність роботи забезпечує не тільки фінансову стабільність, але й сприяє почуттю мети, приналежності та власної гідності. Працевлаштування також може полегшити соціальні контакти з місцевими жителями, оскільки надає можливості для взаємодії з колегами та клієнтами. Проте біженці часто стикаються зі значними перешкодами в пошуку роботи, включаючи мовні бар'єри, відсутність визнаної кваліфікації та дискримінацію. Ці виклики можуть ускладнити доступ біженців до ринку праці та, у свою чергу, перешкодити їхній соціальній інтеграції.

Щоб подолати ці перешкоди, біженці часто вдаються до різних стратегій пошуку роботи. Вивчення мови є однією з найважливіших стратегій, оскільки воно може покращити навички спілкування та збільшити шанси знайти роботу. Деякі біженці також користуються програмами

професійної підготовки або продовжують освіту, щоб отримати визнану кваліфікацію, яка може підвищити їх працевлаштування. Мережа та соціальні контакти в українській громаді та міжнародні мережі підтримки також можуть надати інформацію про можливості працевлаштування та запропонувати підтримку та керівництво в процесі пошуку роботи.

Окрім індивідуальних зусиль, уряди та організації також можуть відігравати певну роль у сприянні працевлаштуванню біженців. Політика, яка визнає іноземні кваліфікації та забезпечує мовну підготовку та професійну освіту, може допомогти біженцям отримати доступ до ринку праці. Фінансова підтримка, така як програми працевлаштування чи мікрофінансові ініціативи, також може допомогти біженцям розпочати свій бізнес і стати самодостатніми. Надаючи біженцям інструменти та ресурси, необхідні для пошуку роботи, уряди та організації можуть сприяти соціальній інтеграції біженців і сприяти їхньому довгостроковому добробуту [53,с.233].

Соціальні контакти з місцевим населенням є важливою практикою соціальної адаптації українських біженців в умовах російсько-української війни. Важливість соціальних контактів для інтеграції важко переоцінити, оскільки вони дають біженцям відчуття причетності та підтримки в новій громаді. Соціальні контакти можуть допомогти біженцям дізнатися про своє нове середовище, отримати доступ до ресурсів і орієнтуватися в культурних відмінностях. Крім того, соціальні контакти можуть забезпечити біженців емоційною підтримкою, яка має вирішальне значення для збереження психічного здоров'я та благополуччя перед обличчям проблем, пов'язаних з переміщенням.

Проте встановлення соціальних контактів може бути складним для біженців, оскільки вони можуть зіткнутися з мовними бар'єрами, культурними відмінностями та дискримінацією. У деяких випадках біженці також можуть вагатися спілкуватися з місцевими жителями через страх насмішок за неправильну вимову. Ці виклики можуть ускладнити для

біженців налагодження соціальних контактів та інтеграцію в нову спільноту, залишаючи їх ізольованими та відірваними.

Щоб подолати ці виклики, біженці можуть використовувати різні стратегії для встановлення соціальних контактів. Однією з ефективних стратегій є пошук громадських організацій та соціальних заходів, які обслуговують біженців та іммігрантів. Ці організації можуть забезпечити привітне та сприятливе середовище для біженців, щоб познайомитися з новими людьми та налагодити соціальні зв'язки. Інша стратегія полягає у вивченні мови, оскільки це може допомогти біженцям ефективніше спілкуватися з місцевими жителями та будувати стосунки на основі спільних інтересів і досвіду. Крім того, біженці можуть використовувати соціальні медіа та інші онлайн-платформи, щоб спілкуватися з місцевими жителями та іншими біженцями, які мають подібний досвід. Ці стратегії можуть допомогти біженцям подолати труднощі налагодження соціальних контактів і полегшити їхню інтеграцію в нову спільноту.

Соціальний капітал відіграє вирішальну роль в інтеграції українських біженців у нові громади. Соціальний капітал стосується мереж, відносин і ресурсів, до яких мають доступ окремі особи та спільноти, які можна використовувати для досягнення спільних цілей і вирішення колективних проблем. Для біженців формування соціального капіталу може допомогти їм створити почуття причетності та підтримки, що є критично важливим для успішної адаптації та інтеграції. У рамках української громади соціальний капітал можна будувати за допомогою різноманітних заходів, таких як культурні заходи, мовні курси та громадські організації.

Розбудова соціального капіталу в українській громаді може залучати як формальні, так і неформальні механізми. Формальні механізми включають організовані заходи та установи, такі як українські культурні центри чи мовні курси. Неформальні механізми можуть включати особисті стосунки та зв'язки, наприклад через родину чи друзів. Розвиваючи ці зв'язки, біженці

можуть отримати доступ до ресурсів, інформації та підтримки, що може допомогти в процесі їхньої інтеграції. Крім того, соціальний капітал всередині української громади можна використовувати для підтримки ширшої української громади через адвокацію та активізм, наприклад лобіювання міжнародної підтримки України.

Використання соціального капіталу в українській громаді може допомогти в інтеграції біженців у їхні нові громади. Наприклад, соціальний капітал можна використовувати для забезпечення можливостей працевлаштування чи житла, або для доступу до медичної допомоги та інших основних послуг. Крім того, соціальний капітал може полегшити соціальні контакти з місцевими жителями та іншими членами громади, що може допомогти біженцям створити відчуття приналежності та налагодити стосунки зі своїми новими сусідами. Створюючи та використовуючи соціальний капітал в українській громаді, біженці можуть підвищити свої шанси на успішну інтеграцію та адаптацію в новому домі [35,с.301].

Міжнародна підтримка України має вирішальне значення в контексті триваючої російсько-української війни, оскільки вона забезпечує вкрай необхідні ресурси та допомогу тим, хто постраждав від конфлікту. Ця підтримка може приймати різні форми, включаючи фінансову допомогу, медичну допомогу та гуманітарну допомогу. Залучення міжнародних організацій та урядів до підтримки України може допомогти полегшити певний тягар українських біженців і надати їм доступ до ресурсів, які інакше можуть бути недоступні. Крім того, міжнародна підтримка може допомогти підвищити обізнаність про конфлікт і тяжке становище українських біженців, збільшуючи ймовірність подальшої допомоги та підтримки в майбутньому.

Українські біженці також можуть відігравати активну роль у міжнародній підтримці, сприяючи розвитку соціальних прав людини в Україні. Беручи участь у пропагандистських зусиллях, кампаніях зі збору коштів та інших ініціативах, біженці можуть допомогти підвищити

обізнаність про конфлікт та потреби тих, хто його торкнувся. Ця участь також може надати біженцям відчуття мети та спільноти, оскільки вони працюють над спільною метою з іншими, хто поділяє їхній досвід та занепокоєння. Участь біженців у міжнародній підтримці також може допомогти побудувати мости між різними спільнотами, сприяючи більшому розумінню та співпраці [27,с.19].

На додаток до вигоди від внеску в міжнародні зусилля з підтримки, біженці також можуть отримати вигоду від ресурсів і допомоги, що надаються через ці ініціативи. Отримавши доступ до медичного обслуговування, фінансової допомоги та інших форм підтримки, біженці можуть покращити якість свого життя та підвищити шанси на успішну соціальну адаптацію. Ця підтримка також може допомогти біженцям розвивати соціальний капітал в рамках української громади, створюючи зв'язки та стосунки, які можуть надати їм додаткові ресурси та підтримку. Загалом залучення українських біженців до міжнародних зусиль з підтримки може мати далекосяжні вигоди як для самих біженців, так і для ширшої спільноти, яка постраждала від конфлікту.

Взаємодопомога є важливою практикою соціальної адаптації українських біженців. Це передбачає об'єднання людей, щоб підтримати одне одного у важкі часи, часто за відсутності офіційної допомоги з боку уряду чи інших установ. Взаємодопомога може приймати різні форми, включаючи надання емоційної підтримки, обмін ресурсами та пропонування практичної допомоги у повсякденних завданнях. Залучаючись до взаємодопомоги, українські біженці можуть розвинути почуття спільноти та приналежності, що є важливим для успішної інтеграції в нове суспільство.

Приклади взаємодопомоги серед українських біженців включають формування груп підтримки для тих, хто пережив травму чи втрату, обмін інформацією про доступні ресурси та послуги, а також створення неформальних мереж для пошуку роботи та житла. Крім того,

взаємодопомога може передбачати надання основних потреб, таких як їжа, одяг і медичне обслуговування. Ці акти доброти та підтримки можуть значно допомогти біженцям відчувати, що їх бачать, чують і цінують, що має вирішальне значення для їх психічного та емоційного благополуччя [34,с.88].

Однією з ключових переваг взаємодопомоги для інтеграції є розвиток соціального капіталу в українській громаді. Працюючи разом і підтримуючи один одного, українські біженці можуть будувати довіру та налагоджувати стосунки, які можуть привести до більших можливостей для соціального та економічного розвитку. Крім того, взаємна допомога може створити відчуття розширення можливостей і волі, дозволяючи біженцям брати активну роль у власній інтеграції та робити внесок у ширшу спільноту. Плекаючи культуру взаємної підтримки та солідарності, українські біженці можуть не лише вижити, але й процвітати у своєму новому домі.

Переваги практики соціальної адаптації поширюються не тільки на окремого біженця, але й на приймаючу спільноту. Коли біженці можуть інтегруватися та робити внесок у свої нові спільноти, це може призвести до посилення соціальної єдності та розуміння між різними групами. Наприклад, біженці, які можуть знайти роботу, можуть зробити внесок у місцеву економіку та побудувати позитивні стосунки зі своїми колегами та роботодавцями. Крім того, створення соціального капіталу в українській громаді може призвести до посилення взаємної підтримки та солідарності, що може бути корисним як для біженців, так і для інших членів громади. Пропагуючи практики соціальної адаптації, ми можемо створити більш інклюзивні та сприятливі спільноти для всіх.

Українські біженці, які знаходять притулок у Федеративній Республіці Німеччина, здійснюють різноманітні соціально-адаптаційні практики для інтеграції у нове соціокультурне середовище. Ці практики є важливими для їхнього успіху та стабільності в новій країні. Серед них можна виділити

декілька ключових видів, які сприяють ефективній адаптації та інтеграції українських біженців у німецьке суспільство [47,с.139].

Одним із важливих кроків у процесі соціально-адаптаційної практики є вивчення мови країни, де проживають біженці. Багато українців в Німеччині активно займаються навчанням німецької мови, що дозволяє їм ефективніше спілкуватися та взаємодіяти з місцевим населенням. Крім того, розуміння мови сприяє успішній інтеграції на ринку праці та отриманню більш високооплачуваних робочих місць.

Сприйняття та розуміння місцевої культури та традицій є ключовим аспектом соціально-адаптаційних практик українських біженців. Багато з них беруть участь у місцевих культурних заходах, фестивалях та інших подіях, що сприяє взаєморозумінню та взаємодії між культурами. Це допомагає їм почуватися більш комфортно в новому середовищі та підвищує їхню соціальну інтеграцію.

Багато українських біженців у Німеччині активно займаються підвищенням своєї кваліфікації та професійним розвитком. Вони використовують різні соціально-адаптаційні програми, що допомагають їм отримати необхідні навички та знання для успішної роботи в новому соціальному та економічному середовищі. Це дозволяє їм стати активними учасниками на ринку праці та забезпечити собі стабільний дохід.

Соціальна підтримка та інтеграція від громадських організацій, урядових структур та місцевих громад є важливим аспектом соціально-адаптаційних практик українських біженців. Це включає у себе надання доступу до житла, освіти, медичних послуг та інших ресурсів, необхідних для успішної інтеграції та самореалізації у новому соціумі [60,с.122-123].

Різновиди соціально-адаптаційних практик українських біженців у Німеччині є важливими для їхнього успіху, стабільності та добробуту в новому середовищі. Ці практики сприяють ефективній інтеграції та допомагають їм стати активними учасниками німецького суспільства.

Розвиток та підтримка цих практик відіграють ключову роль у забезпеченні успішної соціально-культурної адаптації українців у ФРН.

Багато біженців прибувають до Німеччини з обмеженим знанням німецької мови, через що їм може бути складно орієнтуватися в повсякденному житті, включаючи доступ до таких основних послуг, як охорона здоров'я та освіта. Крім того, культурні відмінності можуть викликати непорозуміння та соціальну ізоляцію, що ускладнює інтеграцію біженців у німецьке суспільство. Хоча мовні курси доступні для біженців, вони не завжди можуть бути ефективними, що ще більше посилює ці бар'єри.

Окрім мовних та культурних бар'єрів, українські біженці в Німеччині стикаються з юридичними та адміністративними перешкодами. Процес отримання дозволу на проживання або притулку може бути складним і трудомістким, вимагаючи значної кількості документів і юридичного представництва. Федеральне відомство у справах міграції та біженців (BAMF) надає юридичні консультації біженцям, але процес все ще може бути складним [19].

Отже, соціальна інтеграція та дискримінація є додатковими викликами, з якими стикаються українські біженці в Німеччині. Незважаючи на зусилля щодо сприяння інтеграції та боротьби з дискримінацією, біженці все ще можуть стикатися з перешкодами в доступі до роботи, житла та соціальних послуг. Дискримінація за расовою, етнічною або національною приналежністю також може заважати біженцям відчувати себе прийнятими та цінними в німецькому суспільстві. Доступ до доступного житла також є важливою проблемою, оскільки багато біженців живуть у тимчасових або перенаселених помешканнях. Загалом виклики, з якими стикаються українські біженці в Німеччині, є численними та складними та потребують багатогранного підходу для їх ефективного вирішення. Мовні та культурні бар'єри, правові та адміністративні перепони, соціальна інтеграція та

дискримінація – усе це ускладнює труднощі, з якими стикаються біженці, коли вони прагнуть відновити своє життя в новій країні.

Висновок до розділу 2

В розділі "Українські біженці у ФРН" вивчено та аналізовано ключові аспекти соціальної адаптації українських біженців у Німеччині. Розділ починається з загальної характеристики українських біженців, що надає повніше розуміння їхнього соціокультурного контексту та особливостей.

Детально розглядаючи соціально-адаптаційні практики, нами проведено аналіз зусиль, які вживають українські біженці для успішної інтеграції у німецьке суспільство. Висвітлено не лише позитивні аспекти, але й виклики, з якими зіткнулися біженці під час адаптації, що дозволяє отримати більш повний образ їхнього соціального досвіду.

Отримані результати свідчать про складний та індивідуалізований характер соціальної адаптації українських біженців у ФРН. Спостереження та аналіз різних стратегій адаптації вказують на важливість особистих ресурсів, підтримки соціальних мереж та програм інтеграції для успішного пристосування до нового соціокультурного середовища.

РОЗДІЛ 3. ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК СОЦІАЛЬНО-АДАПТАЦІЙНА ПРАКТИКА (за матеріалами емпіричного дослідження)

В ході нашого емпіричного дослідження виявлено головний чинник соціальної адаптації українських біженців -рівень оволодіння мови, що відкриває для них нові можливості до спілкування та пізнання німецької культури

Мова стає каналом соціальної мобільності, вивчення мови та взаємодія відіграють ключову роль у процесі соціальної адаптації українських біженців у Німеччині. Здатність ефективно спілкуватися на місцевій мові має визначальне значення для доступу до різноманітних послуг і можливостей, таких як освіта, медична допомога та працевлаштування. Держава Німеччина спрощує процес вивчення мови для біженців, надаючи спеціальні мовні курси, а також численні некомерційні організації забезпечують мовну підтримку. Зокрема, українські біженці активно взаємодіють між собою, створюючи соціальні мережі, що сприяє почуттю спільноти та взаємопідтримки в новому оточенні. Надаючи пріоритет вивченню мови та встановленню контактів, українські біженці максимізують свої можливості успішної соціальної адаптації в німецькому суспільстві.

Разом з тим серед перспективних напрямків дослідження слід визначити вплив гендерних, вікових, освітніх та професійно кваліфікаційних чинників на соціальну адаптацію біженців; дослідження особливостей адаптації жителів різних регіонів України (міське та сільське населення).

Проведення масштабного емпіричного дослідження за проблематикою статті ускладнюється відсутністю точних відомостей про кількість, розміщення та соціально-демографічний склад українців у Німеччині та обмеженими ресурсами авторів статті. Саме тому об'єктом спостереження було обрано малу групу наших земляків, 90 українських добровольців, які

проживають у ФРН через початок повномасштабної війни. 17 з яких навчались на інтеграційних курсах у м. Фалькензе, 73 респонденти було опитано під час мітингів та мирних акцій на підтримку України у м. Берлін. Також застосовано комбінацію методів включеного спостереження (співавторка статті навчається у цій групі) та анкетного опитування. Спостереження проводилось під час занять у січні – березні 2023 року 4 рази на тиждень по 3 години.

До складу групи входили 16 жінок та 1 чоловік віком від 22 до 70 років, які мали досить різний професійний досвід в Україні – від медпрацівників до IT-фахівців. Всі респонденти попередньо закінчили стартові курси німецької мови і вже мали спілкуватися нею хоча б на мінімальному рівні.

Предметом нашого дослідження було визначено пізнавальну активність курсантів, формування якої залежить в першу чергу від рівня інтелектуального та психологічного розвитку особистості, її життєвого досвіду, знань, інтересу до навчання, а також від способу подачі навчального матеріалу. Ми виділили кілька емпіричних індикаторів цього показника: активність під час групової роботи у класі (кількість запитань до викладача, активність у відповідях на запитання до групи, зацікавленість у ефективному виконанні групових завдань); рівень добросовісності (частота відвідувань занять, готовність до занять, якість виконання домашнього завдання); загальний рівень адаптованості (влаштованість побуту, наявність постійної роботи, спілкування поза українською громадою); загальна оцінка рівня володіння німецькою мовою.

Кожна із позицій оцінювалась по шкалі від 0 до 5 балів.

Активність під час групової роботи (середній показник – 4). Активність соціальна (від лат. *activus* - діяльний) - характеристика способу життєдіяльності соціального суб'єкта, що полягає у свідомій спрямованості його дій на перетворення соціальних умов відповідно до актуальних потреб,

інтересів, цілей та ідеалів, у реалізації соціальних ініціатив, участі у вирішенні соціальних проблем, формуванні у себе необхідних соціальних якостей[54]. Стимулом для вивчення німецької мови є необхідність успішної інтеграції до нової спільноти. Включене спостереження показало, що понад половина курсантів працюють дуже активно, але Ніна із Харкова та Оксана із Києва залучені до групової динаміки недостатньо активно, що може обумовлюватися як індивідуально-психологічними особливостями (темперамент, характер), так і наявністю певних комунікативних бар'єрів через попередній життєвий досвід.

Рівень добросовісності (середній показник – 4,9), з одного боку, вказує на високу мотивацію здобувачів мовної освіти, а з іншого – на важливість проходження короткотермінових стартових курсів, де всі, хто не хотів посправжньому вчитися, вже відсіялися. Разом з тим, очевидно, що серед менш підготовленої аудиторії ці показники можуть бути на порядок нижчими. Важливо зазначити, що в курсантів немає настільки щільного контролю за виконанням домашніх завдань, як, скажімо, у школі чи університеті. Немає такого критерію, як оцінювання роботи за будь-якою шкалою. Цей показник залежить лише від суб'єктивної мотивації та зацікавленості курсантів.

Рівень адаптованості (середній показник – 4), що вказує на успішність соціальної адаптації особистості та характеризує процеси соціальної ідентифікації, особливості стилю соціальної взаємодії, виражається через засвоєння соціальних ролей у певній групі (гендерних, статусних, комунікативних тощо), а також поза нею (етнокультурні традиції). Важливу роль у цьому процесі відіграють предмети матеріальної та об'єкти духовної культури, через які створюються специфічні умови існування, відмінні від тих, що у нас на Батьківщині. У такий спосіб формується міжкультурна компетентність, що має когнітивний (пізнавальний процес, вивчення розмовної та писемної мови, логічне, інтуїтивне, креативне мислення), поведінковий (уміння застосовувати набуті знання мови у різних ситуаціях)

та мотиваційний (чітке розуміння того, як допоможе знання німецької у соціальній чи професійній активності, сформованість настанов на оволодіння мовою) [43,с. 251-252]. Всі учасники спостереження, окрім Тетяни із Кривого Рогу, отримали «четвірки» та «п'ятірки», оскільки вже мають постійне житло, можуть потрохи облаштовувати свій побут та більш впевнено дивитися у майбутнє. Проте варто розуміти, що йдеться лише про первинний рівень адаптації, своєрідну «соціальну акліматизацію», від якої ще досить далеко до повноцінної суспільної інтеграції.

Загальна оцінка рівня володіння мовою (середній показник – 3). Важливо зазначити, що це є виключно суб'єктивною оцінкою побутового рівня німецької, у межах щоденних комунікаційних потреб мігранта. Проте разом із розширенням меж його активності, вони також зростатимуть. Умовно високі знання мови ми зафіксували лише у чверті учасників спостереження, а відверто незадовільні – майже у третини курсантів. Нічого страшного у цьому немає, адже минула лише чверть курсів, а за умов відповідального навчання, освоєння мови під час трудових інтеракцій та налагодження навіть мінімальних соціальних контактів у німецькомовному середовищі справи підуть набагато швидше.

У ході анкетного опитування, що відбувалося наприкінці березня 2023 року, ми більш ретельно досліджували різні критерії соціальної адаптації: порівняльне володіння мовою, можливості працевлаштування та отримання постійного житла, німецька у повсякденному житті та ступінь долучення до споживання благ культури.

Більшість респондентів відзначили, що на початку майже не знали німецької. Лише дві жінки із Східної України трохи володіли мовою країни перебування. Також відомо, що жінка із Харкова, ще перебуваючи в Україні, пройшла курси німецької мови та отримала сертифікат за рівнем А2. За час, що минув, учасники опитування дещо покращили свої знання, а найбільшим

прогресом можна вважати той факт, що більшість із них практично в повному обсязі стали розуміти оточуюче німецькомовне середовище.

Як свідчить досвід багатьох українських біженців, знання мови не є стовідсотковою запорукою успішного працевлаштування. Для отримання високооплачуваної нефізичної роботи велике значення має кваліфікація, підтвердження українського диплому у ході спеціальної процедури, що вимагає досконалого знання німецької мови. Саме тому для більшості українських біженців, без відмінної німецької, лишається досить обмежений вибір вакансій - клінінг та ресторано-готельний бізнес (помічники на кухні та офіціанти). З власного досвіду роботи на кухні одного з кафе Берліну, співавторка статті може сказати, що це дуже важко та, на жаль, не дуже цінується роботодавцем. Ось чому із 16 респондентів лише одна жінка із Харкова мала постійну роботу асистентом вчителя у німецькій школі. Подібна трудова невлаштованість – це вкрай тривожний показник, адже якщо з часом у ФРН зміниться політична кон'юнктура та уряд почне зменшувати допомогу українцям, то багато наших співвітчизників можуть опинитися практично без засобів для існування. Щоб запобігти цьому, вже зараз потрібні певні зусилля з боку української дипломатії та, можливо, спільні програми Європейського Союзу із дотування робочих місць для вимушених переселенців.

Повсякденність можна визначити як впорядковану сукупність соціальних явищ та процесів, які постійно повторюються у житті людини, стають для неї звичайними та набувають автономії соціальних інститутів, до яких спочатку належали. Аналізуючи конфігурацію сприйняття повсякденності, А.Шюц акцентував увагу на тому, як складається у людей картина світу, виходячи з їхніх прагнень, сподівань та реакцій на певні події. Велику роль у окресленні змісту та меж повсякденності відіграє наша поведінка, адже спочатку ми переживаємо соціальний світ як певне поле дій і лише згодом – як об'єкт мислення. У свою чергу переживання світу

неможливе без мови – значущих символів (якщо скористатися термінологією Дж. Міда), через які передаються його значення. У повсякденному світі ми прагнемо максимально типізувати і значення у формі буденних дій, звичок, шаблонів поведінки та інтерпретації різних ситуацій, що значно прискорює соціальні інтеракції та полегшує наше життя.

Включення до повсякденності передбачає, що мова країни тимчасового перебування стає невід’ємною частиною нашого життя. Це реалізується через використання мови при здійсненні найпростіших соціальних взаємодій та вміння «чути» навколишній соціальний простір. У ході опитування з’ясувалося, що найчастіше респонденти спілкуються німецькою у магазинах, транспорті, лікарнях та школах, де, очевидно, навчаються їхні діти, що свідчить про готовність до подальшої суспільної інтеграції. Також в українців майже не виникає проблем із розумінням вуличних вказівників, дорожніх знаків, вивісок, біг-бордів та гучного зв’язку в громадських місцях. Окрім цього, половина курсантів має регулярний комунікаційний контакт з носіями німецької мови, як правило, кілька разів на тиждень. Звичайно, цього замало, але позитивним є вже сам факт, що українці не залишаються у мовному гетто, а намагаються мірою сил та можливостей інтегруватися до повсякденного світу нової країни.

Не менш важливе значення для успішної мовної інтеграції у сучасному світі має розвиток культурних компетентностей. Культурну компетентність визначають як комплекс набутих рис здатностей, знань, умінь і ціннісних орієнтацій, які надають людині можливість вільно брати участь у культурі, проявляти відповідну активність, інтерніалізуючи цінності, норми і смисли [43, с. 253]. Європейські рамки компетентностей, які було визначено у 2006 р. Європейською Радою та Європарламентом, охоплюють вісім ключових компетентностей, які передбачають реалізацію наступних знань і умінь: спілкуватися рідною мовою, спілкуватися чужою мовою, бути обізнаним в інформаційній сфері, володіти математичними і основними науково-

технічними знаннями і навичками, вміти навчатися, вміти користуватися соціальними і громадськими можливостями, бути ініціативними і підприємливими; бути культурно усвідомленими і креативними [55].

Як бачимо, одне із чільних місць у цьому переліку посідає знання мови, завдяки якому ми можемо читати газети та книжки, ходити на вистави та в кіно, дискутувати у соціальних мережах, поширювати різні ідеї тощо. На жаль, на цьому шляху значного прогресу українські біженці поки що не досягли. Лише 2 із 16 респондентів намагаються дивитися телебачення та Ютуб, як мінімум раз на місяць, а літературу, періодику та сайти новин німецькою не читає майже ніхто. На цьому тлі стає очевидним ще одне важливе завдання інтеграційних курсів – не просто допомогти українцям сформувати мінімальний словниковий запас для найпростіших соціальних та побутових інтеракцій, але й запобігти культурній маргіналізації та ізоляції наших співвітчизників.

Для написання роботи нами було проведене повторне анкетування, уже з більшою кількістю людей. Перша група опитаних, це була одна група, що ходять на курси вивчення німецької мови. У Берліні часто проходять акції та мітинги, у підтримку України та українців. Саме там, були опитані 90 людей для повторного, більш суттєвого дослідження.

Результати анкетування, спрямованого на оцінку рівня володіння німецькою мовою опитаними на момент приїзду в Німеччину, наведено нижче:

1. Оцінка від 0 до 10:

- 35 опитаних мали рівень володіння німецькою мовою на рівні 3 балів.
- 54 опитаних не мали жодного балу, що може свідчити про базовий або ж жодний рівень знань.
- 1 опитана особа мала високий рівень володіння мовою, отримавши 7 балів.

Результати свідчать про значну різноманітність рівнів володіння німецькою мовою серед опитаних на момент їхнього приїзду в Німеччину. Більшість учасників опитування виявили базовий рівень знань, що може вказувати на важкості в адаптації та комунікації в новому середовищі, особливо для тих, хто не мав попереднього досвіду вивчення німецької мови. З іншого боку, існує індивід, який вже володіє значним рівнем мовної компетенції, що може полегшити її соціальну адаптацію в новому оточенні.

Результати анкетування: Оцінка поточного рівня володіння німецькою мовою

1. Оцінка від 0 до 10:

- 67 опитаних: 5 балів
- 19 опитаних: 7 балів
- 4 опитані: 9 балів

Графік (Додаток Б) відображає розподіл оцінок рівня володіння німецькою мовою серед опитаних. Найбільша кількість осіб (67) оцінила свій рівень на рівні 5 балів. Далі йдуть 19 осіб з рівнем 7 балів та 4 особи, які оцінили свій рівень на високих 9 балах. Це може вказувати на загальну середню мовну компетентність групи, а також підкреслює, що більшість опитаних має базовий та середній рівень німецької мови.

Результати анкетування показують рівень розуміння мовленого мови на різних соціальних площинах серед учасників. За загальною тенденцією, більшість респондентів виявили здатність розуміти загальний зміст у різних ситуаціях, і лише окремі особи вказали, що не розуміють взагалі. Найвищий рівень розуміння виявлено в контексті занять на курсах і спілкування з колегами на роботі, що може свідчити про позитивний вплив навчання та професійного середовища на мовні навички.

Серед опитаних 20 працюючих осіб, 70 осіб не працюють.

Опитані працюють в різних сферах, переважна більшість (17) осіб у сфері обслуговування, 3 опитаних працюють в закладах освіти.

- Регулярно: 13 осіб
- Час від часу: 5 осіб
- Рідко: 2 особи

Більшість респондентів вказали на регулярне спілкування німецькою мовою на роботі, що може свідчити про високий рівень інтеграції мови в професійному оточенні. Це важливий показник, який свідчить про практичне використання мовних навичок в щоденній діловій комунікації.

Скільки німецьких слів Вам вистачає для спілкування на робочому місці?

- До 50: 2 особи
- 50-100: 13 осіб
- 100-200: 3 особи
- 200-300: 2 осіб

Більшість респондентів (13 осіб) вказали на володіння від 50 до 100 німецькими словами для ефективної комунікації на роботі. Це може свідчити про достатню лексичну компетентність для базового розуміння та виразності в професійному оточенні.

Якою мірою Ваше володіння німецькою мовою задовольняє ваше керівництво?

- Зовсім не задовольняє: 9 осіб
- В основному задовольняє: 9 осіб
- Задовольняє повністю: 2 особи

Майже половина респондентів вважає, що їхнє володіння німецькою мовою в основному задовольняє керівництво. Однак значна кількість вказала, що це не задовольняє їх, що може вказувати на необхідність покращення мовних навичок для більшої комфортності на робочому місці. Невелика частина відзначила повне задоволення, що може свідчити про високий рівень володіння мовою у цієї групи.

Більшість респондентів виявили здатність розуміти загальний зміст та майже все в мові зовнішньої реклами та на вказівниках. Проте, коли мова йде про гучномовців у громадських місцях, більшість відчуває труднощі, що може бути пов'язане зі складністю розмовного мовлення та швидкістю висловлювань у цьому контексті. Також важкощі виникають при сприйнятті цінників в магазинах, що може вказувати на необхідність покращення мовних навичок у сфері комерційної діяльності.

58 осіб спілкуються з носіями німецької мови.

Частота спілкування з носіями мови:

1. Майже щодня:
 - 14 осіб
2. Кілька разів на тиждень:
 - 65 осіб
3. Раз на кілька тижнів:
 - 9 осіб
4. Раз на місяць та рідше:
 - 2 особи

Більшість респондентів спілкуються з носіями мови кілька разів на тиждень, що може свідчити про активну комунікацію та взаємодію з носіями німецької мови. Така частота спілкування сприяє покращенню мовних навичок та інтеграції в лінгвокультурне середовище.

Більшість респондентів вказали на регулярне споживання німецької мовної інформації через різноманітні джерела: від телебачення та радіо до YouTube, сайтів і соцмереж. Це свідчить про їхню активну іммерсію в мовну середу та бажання оточувати себе німецькою мовою у різних аспектах життя.

Більшість респондентів вказали на достатній рівень розуміння німецької мови при сприйнятті різних медійних форматів. Однак є група, яка виявила певні труднощі в розумінні, особливо при читанні книг. Найменший

відсоток вказав на майже нульове розуміння, що свідчить про загальний прогрес у вивченні мови.

Банки та лікарні доводилося відвідувати усім опитаним, школи відвідували 67 опитаних. Що стосується музеїв, галерей та кінотеатрів – досліджувані не вказали, що відвідували такі місця.

Серед опитаних 63 жінки та 27 чоловіків. У 78 опитаних є діти віком до 18 років. Опитані проживали в різних областях України.

Якщо говорити про гендерні відмінності, то серед 20 працюючих українських біженців – 12 чоловіків, а 8 жінок, що свідчить про те, що чоловіки першими намагаються влаштуватися на роботу та бути матеріально незалежними. Місце проживання опитаних також зіграло роль у дослідженні. Серед 90 опитаних, 65 осіб проживали у сільській місцевості, а 25 у місті. За матеріалами емпіричного дослідження виявлено, що опитані, які проживали у місті – більш охоче приймали пропозиції відвідування розмовних курсів для кращої адаптації у країні перебування (ФРН), а опитані зі сільської місцевості в перший час боялися нових знайомств та нових обставин перебування.

- Більшість опитаних (54%) вказали на нульовий рівень володіння.
- 35 осіб (29%) оцінили свій рівень на 3 бали, а 1 особа (1%) – на 7 балів.
- Більше половини опитаних (56%) вказали на володіння від 50 до 100 німецькими словами.
- Зауважимо, що 13 осіб (12%) вважають, що для спілкування на роботі їм вистачає до 50 слів.
- Більшість опитаних (56%) щоденно дивляться німецьке телебачення.
- Щоденно чи кілька разів на тиждень слухають німецьке радіо 71% респондентів.
- 78% читають німецькі сайти та соцмережі майже щодня або кілька разів на тиждень.

- Більшість вказали на розуміння загального змісту при розмові 2-х незнайомих людей в громадському місці (57%) та викладача під час занять (76%).
- Зовсім не задовольняє своїм рівнем володіння німецькою мовою 9 осіб, в основному задовольняє – 9 осіб, повністю задовольняє – 2 особи.
- Розуміння мови на зовнішній рекламі подавали так: зовсім не розумію – 7 осіб (7%), розумію загальний зміст – 43 особи (43%), розумію майже все – 40 осіб (40%).
- Більшість опитаних (65%) спілкуються кілька разів на тиждень, що свідчить про активну комунікацію та інтеграцію в німецькому середовищі.

Таким чином, опитані вже знають німецьку на певному рівні, який може сильно варіюватися. Триває активна взаємодія із мовним середовищем через різні джерела (телебачення, радіо, соцмережі), а також через спілкування із носіями мови, що сприяє інтеграції та подальшому поліпшенню комунікативних навичок.

Висновок до розділу 3

В цьому розділі нашої роботи ми провели аналіз результатів двох емпіричних досліджень, які надали нам глибше розуміння рівня володіння німецькою мовою українських біженців на момент приїзду в Німеччину та їхнього поточного стану.

Оцінка рівня володіння мовою на момент приїзду показала велику різноманітність серед опитаних, від базового рівня до високого. Більшість учасників мали базовий рівень, що може вплинути на їхню адаптацію та комунікацію. Також були особи, які вже володіли високим рівнем мови, спрощуючи свою соціальну адаптацію.

Поточний рівень володіння мовою також варіюється, і більшість опитаних оцінили його на середньому рівні. Регулярне спілкування на роботі

німецькою мовою свідчить про високий рівень інтеграції в професійному оточенні. Однак існують групи, які вважають, що їхнє володіння мовою не повністю задовольняє керівництво, вказуючи на можливу необхідність покращення мовних навичок для більшого комфорту на робочому місці.

Часте спілкування з носіями мови, використання німецької мовної інформації та інтеграція до лінгвокультурного середовища є ключовими чинниками для покращення мовних навичок. Результати показують нашого дослідження, що більшість опитаних намагаються активно використовувати німецьку мову в різних сферах життя та покращувати її знання.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У данному кваліфікаційному дослідженні було ретельно розглянуто та вивчено різні аспекти соціальної адаптації, зосереджуючись на контексті українських біженців у Німеччині. Проаналізовано поняття та сутність соціальної адаптації як складного і многогранного процесу, що включає в себе взаємодію особистості з новим соціокультурним середовищем.

Теоретико-методологічний аспект дослідження соціальної адаптації було розглянуто з різних поглядів, використовуючи теорії та концепції з психології, соціології та інших наук. Це надало можливість визначити ключові аспекти, які впливають на процес адаптації та визначити фактори, які сприяють або ускладнюють цей процес.

Вивчено різні виміри соціальної адаптації, такі як культурна, соціальна, економічна та мовна адаптація, звертаючи увагу на їх взаємозв'язок та вплив на загальний результат адаптації індивіда.

Аналізовано та описано основні характеристики українських біженців у Німеччині, їх соціальний та економічний статус, а також особливості культурного та мовного середовища, в якому вони опиняються.

У контексті Федеративної Республіки Німеччина були вивчені соціально-адаптаційні практики українських біженців, зокрема в контексті навчання, працевлаштування, медичного обслуговування та інших сфер життя. Це дозволило виявити ключові аспекти, які впливають на їхню ефективність у новому соціальному середовищі.

На основі конкретного емпіричного матеріалу проведено розгорнутий аналіз форм і способів соціальної адаптації українських біженців у Німеччині. Виявлено різноманітні стратегії та індивідуальні підходи, які використовують біженці для власної адаптації, враховуючи їхні особисті ресурси та контекст у приймаючому суспільстві.

На початку дослідження ми висунули гіпотезу, що високий рівень оволодіння мовою країни перебування сприяє активнішій інтеграції українських біженців до німецького суспільства, формуванню нових соціальних зв'язків, подоланню культурного шоку та становленню нової ідентичності. Аналіз емпіричних даних підтверджує дану гіпотезу, адже опитані, які відвідують мовні курси більш соціально активні та легше пристосовуються до нових обставин життя.

Вивчення мови та спілкування відіграють вирішальну роль у практиці соціальної адаптації українських біженців у Німеччині. Уміння ефективно спілкуватися місцевою мовою має важливе значення для доступу до різноманітних послуг і можливостей, включаючи освіту, охорону здоров'я та роботу. Щоб полегшити вивчення мови, влада Німеччини пропонує біженцям мовні курси, а багато некомерційних організацій також надають мовну підтримку. Крім того, українські біженці часто створюють соціальні мережі з іншими україномовними, що може допомогти їм відчувати більше зв'язку та підтримки в новому середовищі. Ставлячи пріоритетом вивчення мови та спілкування, українські біженці можуть збільшити свої шанси на успішну соціальну адаптацію в Німеччині.

Працевлаштування та інтеграція на ринок праці також є критичними факторами соціальної адаптації українських біженців у Німеччині. Уряд Німеччини запровадив різні заходи для підтримки інтеграції біженців на ринок праці, включаючи програми професійної підготовки та служби працевлаштування. Українські біженці з надійним правовим статусом мають доступ до ширшого спектру можливостей працевлаштування, включаючи кращу та високооплачувану роботу. Крім того, багато українських біженців вирішують розпочати власний бізнес, роблячи внесок у місцеву економіку та сприяючи почуттю незалежності та самодостатності. Знайшовши значущу роботу та інтегрувавшись на ринок праці, українські біженці можуть створити відчуття стабільності та безпеки у своєму новому домі.

Ще одним важливим аспектом соціальної адаптації українських біженців у Німеччині є доступ до освіти та охорони здоров'я. Уряд Німеччини забезпечує безкоштовний доступ до освіти для всіх дітей, включаючи біженців, і пропонує різноманітні послуги підтримки, щоб допомогти біженцям орієнтуватися в системі освіти. Крім того, біженці мають доступ до німецької системи охорони здоров'я, яка надає комплексну медичну допомогу. Проте через мовні бар'єри та культурні відмінності іноді українським біженцям може бути важко отримати доступ до цих послуг. Некомерційні організації та громадські групи часто надають додаткову підтримку та допомогу, щоб допомогти біженцям отримати доступ до освіти та медичних послуг. Забезпечуючи доступ до освіти та охорони здоров'я, українські біженці можуть відчувати причетність і благополуччя у своєму новому домі.

Українські біженці в Німеччині зробили значний внесок в економіку країни, займаючись підприємницькою діяльністю та створюючи робочі місця. Багато біженців розпочали власний бізнес, починаючи від ресторанів і закінчуючи ІТ-компаніями, надаючи можливості працевлаштування як

біженцям, так і громадянам Німеччини. Це не тільки допомагає підняти економіку, але й сприяє інтеграції та соціальній згуртованості між двома громадами. Крім того, підприємницька діяльність біженців була визнана урядом Німеччини, який надав їм фінансову підтримку та ресурси для відкриття власного бізнесу. Результатом цих зусиль є безпрограшна ситуація як для біженців, так і для німецького суспільства.

Українські біженці в Німеччині також сприяли культурному обміну та збагаченню країни. Вони принесли свої унікальні традиції та звичаї, включаючи музику, танці та кухню, які додали до культурного розмаїття Німеччини. Багато біженців також брали участь у культурних заходах і фестивалях, демонструючи свої таланти та сприяючи міжкультурному взаєморозумінню. Цей культурний обмін не тільки збагатив німецьке суспільство, але й надав можливість біженцям поділитися своєю культурою та відчуття причетності до свого нового дому.

Українські біженці в Німеччині також брали активну участь у суспільно-політичній діяльності та відстоюванні. Багато хто брав участь у громадських організаціях і групах захисту прав біженців і просуванні соціальної справедливості. Вони також брали участь у громадських роботах і волонтерській роботі, сприяючи добробуту своїх місцевих громад. Ці зусилля не лише допомогли інтегрувати біженців у німецьке суспільство, але й створили для них відчуття причетності та мети. Їхня соціальна та політична участь також допомогла підвищити обізнаність та сприяти розвитку позитивного ставлення до біженців у німецькому суспільстві.

Перше завдання дослідження полягало в аналізі існуючих стратегій та практик соціальної адаптації українських біженців. Виявлено, що успішна адаптація визначається не лише зусиллями самого біженця, але й різними чинниками, такими як мовна підготовка, доступ до освіти та роботи, підтримка з боку громади.

Друге завдання полягало у визначенні ключових факторів, що впливають на ефективність адаптаційного процесу. Одним із основних виявилось розуміння та використання мови країни прийому. Доступ до мовних курсів та мовного оточення грає важливу роль у швидкій інтеграції біженців.

Третє завдання полягало у розгляді ролі соціокультурного середовища у впровадженні біженців у німецьке суспільство. Позитивна взаємодія та розуміння культурних особливостей сприяють позитивному ставленню громади до біженців.

Загальним висновком дослідження є те, що соціальна адаптація українських біженців у Європі визначається комплексом факторів, включаючи мовну підготовку, освіту, підтримку громади та наявність ефективних програм. Розуміння цих аспектів сприятиме розробці більш ефективних стратегій та ініціатив для полегшення соціальної інтеграції біженців у новому оточенні.

У результаті дослідження вдалося визначити ключові аспекти соціальної адаптації українських біженців у Німеччині та надати цінний внесок у розуміння цього актуального соціального явища. Отримані результати можуть бути корисними для подальших наукових досліджень у галузі міжнародної міграції та соціальної адаптації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптація дитини до школи. Упоряд.: С.Максименко, К.Максименко, О.Плавник. Київ: Мікрос-СВС, 2003. 111с.
2. Антонович М. Міжнародна система захисту прав людини: крізь призму України. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2752>
3. Беспалова О. І. Особливості визначення прав біженців у міжнародному законодавстві. Здійснення та захист прав внутрішньо переміщених осіб: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 20 квітня 2017 р.). Ужгород, 2017. С. 10–19.
4. Беспалько О., Савич Ж. Сплкуємось та діємо: Навч.-метод, посіб. Київ: Навч. Книга, 2002. 112 с.
5. Біла-Тіунова Л. Р. Правове регулювання статусу біженця в Україні: стан і перспективи реформування. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»: зб. наук. пр. Одеса, 2013. Т. 13. С. 194–205.
6. Буроменський М. В. Міжнародний захист прав людини та права біженців. Навчальний посібник. Київ. 2002. 160 с.
7. Борисов, Р. 2020. Макс Вебер і сучасність: модернізація, раціоналізація, легітимація. Український соціологічний журнал. Вип. 24 С. 14-22. <https://doi.org/10.26565/2077-5105-2020-24-02>
8. Буткевич В. Г. Поняття, функції та принципи міжнародного захисту прав людини та основних свобод. Міжнародне право. Основні галузі. Київ: Либідь, 2004. 816 с.
9. Галецька, І. 2003. Самоефективність у структурі соціально-психологічної адаптації. Вісник Львівського університету. Сер. "Філософські науки". Вип. 5. С. 433–442
10. Гончаренко О. А. Статус біженця в міжнародному праві: дис. канд. юрид. наук: 12.00.11. Харків, 2005. 181 с.

11. Гончаренко О. Права людини в Україні: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. С. 66.
12. Грабар Н.М. Адміністративно-правове забезпечення статусу біженців в Україні: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Львів, 2007. 13 с.
13. Грабова Я. О. Право особи на притулок в Україні: конституційноправове дослідження: дис. канд. юрид. наук : 12.00.02. Одеса, 2017. 226 с.
14. Григорович К. І. Правовий статус біженців в Україні: проблеми теорії і практики: дис. канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2005. 189 с.
15. Діяльність психолога у ході психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України: (методичні рекомендації). Міністерство оборони України, Наук.-дослід. центр гуманітар. проблем Збройних Сил України: О.Г. Скрипкін, А.Б. Дейко, О.В. Еверт. Київ: НДЦ ГП ЗС України, 2016. 110 с.
16. Дуткевич Т. Теорія і практика розвивально-корекційної роботи психолога. Київ: КНТ, 2017. 266 с.
17. Злобіна О.Г., Тихонович В.О. 2001. Суспільна криза і життєві стратегії особистості. [Київ.: Стилос, 2001
18. Іванова, О., Шепелева, А. 15.02.2023. Німеччина прийняла понад мільйон українських біженців. Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/nimeccina-prijnala-ponad-miljon-ukrainskih-bizenciv/a-64705743> (дата звернення: 12.04.2023).
19. Інформація для біженців з України. Федеральне міністерство освіти та досліджень. Режим доступу: <https://www.bmbf.de/bmbf/shareddocs/faq/informationen-fuer-gefluechtete-ua.html> дата звернення: 01.12.2023

20. Інформаційний портал Федерального уряду Німеччини з визнання іноземної професійної кваліфікації. Визнання професійної кваліфікації біженців. Режим доступу: <https://www.anerkennung-in-deutschland.de/html/uk/vyznannia-profesiinoii-kvalifikatsiyi-bizhentsiv.php>
дата звернення: 12.11.2023
21. Камбур, А.В. 2012. Соціальна адаптація особистості. Чернівці: «Золоті литаври»
22. Ковалішин І. Г. Правовий статус біженців в Україні: проблеми теорії і практики: дис. канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2005. 189 с.
23. Козинець І. Г., Козинець О. Г. Права біженців в контексті прав людини в сучасному світі. Актуальні проблеми сучасної юриспруденції. 2017. № 2, т. 2. С. 21–24.
24. Котляр О. Принцип конфіденційності в міжнародному праві біженців. *Visegrad Journal of Human Rights*. 2016. № 3. С. 86–90.
25. Крючкова М. В. Здатність до адаптації в залежності від темпераменту. Пенза, 2016. Випуск 5-1. с. 104-105
26. Лобанова, А.С. 2004. Феномен соціальної мімікрії. Київ: Інститут соціології НАН України
27. Макарчук В. В. Поняття «правовий статус особи» в теоретико-правовій літературі. *Право.ua*, 2015. № 1. С. 18–22.
28. Марценюк П.П. Перспективи вдосконалення законодавства України у сфері регулювання статусу біженців. *Форум права*. 2013. № 8. С. 258-261.
29. Мигашко Є. М., Тимошенко Н. Є. Інтеграція біженців в українське суспільство як соціально-педагогічна проблема. Наукові здобутки студентів Інституту прав людини. 2014. № 2. URL: <http://studscientist.kubg.edu.ua/index.php/journal/issue/view/4>

- 30.Мушак Н. Б. Спільна політика Європейського Союзу щодо надання захисту громадянам третіх країн. Часопис Київського університету права. 2015. № 3. С. 346–349.
- 31.Найдьонов, О.Г. 2016. Значення соціокультурного розуміння соціогенезу в американській соціально-філософській думці для сучасного постіндустріального суспільства. *Актуальні питання філософії та соціології*. Вип. 13. С. 38-42.
- 32.Настільна книга шкільного психолога. Авт.-уклад. О. Є. Марінушкіна. Харків: Ранок, 2010. 29 с.
- 33.Нестеренко К. О. Адміністративно-правовий статус біженців в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса 2013. 20 с.
- 34.Носков А.П. Захист прав біженців у міжнародному праві. Альманах міжнародного права. 2015. № 1. С. 87–89.
- 35.Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2005. 448 с.
- 36.Плющ, В.А. 2021. Соціокультурна адаптація мігрантів: концептуалізація, етапи та їхня динаміка. *Актуальні питання філософії та соціології*. Вип. 31. С. 58-68 DOI <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i31.1004>
- 37.Полозенко. О. В.Основи загальної психології-2. Том II. Київ: НУБіП,2009. 257 с.
- 38.Потапов А.Г. Правове регулювання статусу біженців в межах країн-учасниць ЄС: недоліки та шляхи їх усунення. Правове регулювання економіки. 2011. № 7. С. 63–67.
- 39.Проект Радіо Свобода «Як ти?». Адаптація українських біженців у Німеччині. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/chomu-bizhentsi-yidut-polshchi-nimechchyny/32608495.html> дата звернення: 27.11.2023

40. Проект Кешер в Україні: "Підтримуємо у Європі". Визнання диплому та кваліфікації в Німеччині для українських біженців. Режим доступу: <https://www.projectkesherwitheurope.org/post/diploma-in-germany> дата звернення: 18.11.2023
41. Рекомендація Європейського Парламенту та Ради (ЄС) "Про основні компетенції для навчання протягом усього життя" (2006). Рекомендація 2006/962/ЄС від 18 грудня 2006 р 2006/962/ЄС. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text, дата звернення 18.04.2023
42. Рогов Є.І. Настільна книга практичного психолога: Навч. Посібник. Москва: Гума-ніт. вид. центр ВЛАДОС, 1999. 384 с.
43. Ручка, А.О., Танчер, В.В. 2019. Компетентність як чинник міжкультурної комунікації в глобалізованому світі. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. Вип. 3. С. 247–256 DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.3.2019.159127>
44. Санін С.В. Конституційно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства. *Столична юстиція*. 2014. № 6(31). С. 27–30.
45. Синявський П. М. Еволюція законодавства України у сфері надання притулку. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2017. Вип. 3. С. 30–55.
46. Смородько П.В. Формування українського законодавства у сфері міграції. *Право України*. 2011. № 3. С. 92–95.
47. Сорока І. О. Міжнародно-правове зобов'язання держав щодо невидачі стосовно шукачів притулку. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 3. С. 139–142.
48. Сорока І. О. Права та обов'язки шукачів притулку в міжнародному праві. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2, т. 2. С. 219–222.

- 49.Сорока І. О. Принципи міжнародного права притулку. Юридичний бюлетень. 2019. № 9. С. 74–83.
- 50.Сорока І. Права шукачів притулку в практиці УВКБ ООН. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 9. С. 294–300.
- 51.Сорока І.О. Міжнародно-правовий статус осіб, що шукають притулку. Дис. доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021. 219 с.
- 52.Спенсер, Г. 2019. Соціологія як предмет вивчення. *Соціологія: Хрестоматія (від першоджерел до сучасності)*. За ред. Л.Й. Гуменюка. У 2-х т. Т.1. Львів: ЛьвДУВС. С. 71-93.
- 53.Тарасюк, І.В. 2011. Культурний шок як один із чинників адаптації та реадaptaції мігрантів до нового соціокультурного середовища. *Психологічні перспективи*. Вип. 17. С. 232-240.
- 54.Терлецький С.В. Принципи відмови у наданні статусу біженця в Україні. *Право України*. 2015. № 5. С. 98–101.
- 55.Туленков, М.В., Вербецька, Т.О. 2016. Активність соціальна. *Велика українська енциклопедія*. Режим доступу: [https://vue.gov.ua/Активність соціальна](https://vue.gov.ua/Активність_соціальна), дата звернення: 12.04.2023.
56. Українські біженці в Німеччині щомісяця заощаджують у середньому 500 євро. Укрінформ. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3778909-ukrainski-bizenci-v-nimeccini-somisaca-zaosadzuut-u-serednomu-500-evro.html>дата звернення: 11.11.2023
- 57.Ходорівська, Н. 2004. Ситуаційні негативи повсякдення та адаптивні ресурси людини. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. № 4. С. 140-157.
- 58.Чернявський А.Л. Проблеми реалізації виборчих прав іноземців та осіб без громадянства в контексті Євроінтеграції України. *Вісник університету банківської справи національного банку України*, 2014. № 3(21).

59. Чуєнко В. І. Правове регулювання статусу біженців в Європейському Союзі: сучасний стан і перспективи розвитку: дис. канд. юрид. наук: 12.00.11. Харків, 2018. 235 с.
60. Шаптала Н.К. Конституційне право України: навчальний посібник. Запоріжжя: Дике поле, 2012. 470 с.
61. Шльонська О.О. Розгляд поняття «адаптація» з погляду системного підходу. Актуальні проблеми психології. Том III. : Консультативна психологія і психотерапія : Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. 2013. Вип. 9.
62. Щудло, С.А., Волович, В.І. 2016. Адаптація соціальна. Велика українська енциклопедія. Режим доступу: [https://vue.gov.ua/Адаптація соціальна](https://vue.gov.ua/Адаптація_соціальна), дата звернення: 12.04.2023.

ДОДАТКИ

Додаток А

Рівень володіння німецькою мовою на момент приїзду в Німеччину



Додаток Б

Рівень володіння німецькою мовою на момент опитування



Додаток В

Відповідь на питання анкети «Наскільки Ви розумієте?»

	Зовсім не розумію	Розумію загальний зміст	Розумію майже все
Розмову 2-х незнайомих людей в громадському місці	33	35	22
Викладача під час занять на курсах	14	49	27
Колег по роботі (якщо Ви працевлаштовані)	3	15	2
Німецькі ЗМІ та соціальні мережі	17	51	22

Додаток Г

Як часто Ви спілкуєтесь німецькою на роботі



Додаток Д

Скільки німецьких слів Вам вистачає для спілкування на робочому місці?



Додаток Е

Відповідь на питання «Наскільки Ви розумієте»:

	Зовсім не розумію	Розумію загальний зміст	Розумію майже все
Мову вивісок, білбордів, інших носіїв зовнішньої реклами	7	43	40
Мову гучномовців у громадських місцях	59	11	20
Цінники в магазинах	1	12	77
Мову вказівників, адресних табличок, дорожніх знаків	2	13	75

Додаток Ж

Відповідь на питання «Як часто Ви»:

	Майже щодня	Кілька разів на тиждень	Раз на кілька тижнів	Раз на місяць та рідше
Дивитися німецьке телебачення	6	28	30	26
Слухаєте німецьке радіо	29	42	17	2
Дивитися німецький YouTube	36	42	10	2
Читаєте німецькі сайти та соцмережі	56	33	1	0
Читаєте книги, що написані німецькою мовою	3	8	13	66

Додаток 3

Відповідь на питання: «Якою мірою Ви розумієте»:

	Добре розумію	Розумію основний смысл	Розумію окремі фрази	Майже нічого не розумію
німецьке телебачення	9	52	19	10
німецьке радіо	16	43	24	7
німецький YouTube	16	44	27	3
німецькі сайти та соцмережі	19	38	18	15
книги, що написані німецькою мовою	5	28	51	6

Додаток Е

Анкета для українських біженців у ФРН

1. Оцініть Ваш рівень володіння німецькою мовою на момент приїзду в Німеччину (від 0 до 10).

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

2. Оцініть Ваш рівень володіння німецькою мовою на даний момент (від 0 до 10).

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

3. Наскільки Ви розумієте:

	Зовсім не розумію	Розумію загальний зміст	Розумію майже все
Розмову 2-х незнайомих людей в громадському місці			
Викладача під час занять на курсах			
Колег по роботі (якщо Ви працевлаштовані)			
Німецькі ЗМІ та соціальні мережі			

4. Чи працюєте Ви зараз?

1. Так
2. Ні (перехід до питання № 9)

5. В якій сфері Ви зараз працюєте?

6. Як часто Ви спілкуєтесь німецькою на роботі?

1. Регулярно
2. Час від часу
3. Рідко

7. Скільки німецьких слів Вам вистачає для спілкування на робочому місці?

- до 50
- 50-100

- 100-200
- 200-300

8. Якою мірою Ваше володіння німецькою мовою задовольняє ваше керівництво?

- Зовсім не задовольняє
- В основному задовольняє
- Задовольняє повністю

9. У яких сферах Ви найчастіше використовуєте німецьку мову (окрім роботи та навчання)?

Ваш варіант

відповіді: _____

10. Наскільки Ви розумієте:

	Зовсім не розумію	Розумію загальний зміст	Розумію майже все
Мову вивісок, білбордів, інших носіїв зовнішньої реклами			
Мову гучномовців на у громадських місцях			
Цінники в магазинах			
Мову вказівників, адресних табличок, дорожніх знаків			

11. Чи спілкуєтесь Ви з місцевими жителями - носіями німецької мови?

1. так
2. ні (перехід до питання 14)

12. Як часто відбувається таке спілкування?

1. Майже щодня
2. Кілька разів на тиждень
3. Раз на кілька тижнів
4. Раз на місяць та рідше

13. За яких обставин Ви спілкуєтесь із місцевими жителями – носіями німецької мови?

1. На роботі
2. У офіційних органах
3. У побуті (магазини, громадський транспорт, сфера послуг тощо)
4. У компанії друзів
5. За місцем проживання (сусіди, приймаюча родина)
6. Під час навчання або підвищення кваліфікації

14. Як часто Ви:

	Майже щодня	Кілька разів на тиждень	Раз на кілька тижнів	Раз на місяць та рідше
Дивитися німецьке телебачення				
Слухасте німецьке радіо				
Дивитися німецький YouTube				
Читаєте німецькі сайти та соцмережі				
Читаєте книги, що написані німецькою мовою				

15. Якою мірою Ви розумієте:

	Добре розумію	Розумію основний смисл	Розумію окремі фрази	Майже нічого не розумію
німецьке телебачення				
німецьке радіо				
німецький YouTube				
німецькі сайти та соцмережі				
книги, що написані німецькою мовою				

16. Які із цих закладів Вам або членам Вашої родини доводилося відвідувати за час перебування у Німеччині (можливо до трьох відповідей)

1. Банки
2. Кінотеатри

3. Лікарні
4. Музеї, галереї, виставки
5. Німецькі волонтерські центри
6. Позашкільні навчальні заклади
7. Спортивні клуби
8. Театри та оперу
9. Школи

17. Ваша стать:

- Чоловіча
- Жіноча

18. Ваш вік:

19. З якої Ви області України:

20. Чи є у Вас діти віком до 18 років?

- Так
- Ні